

VOLKSKUNST

Driemaandelijks tijdschrift voor de studie en de verspreiding van de Vlaamse volkscultuur

JAARGANG 45 :: NUMMER 4 :: DECEMBER 2021

1964

2021

* :: Vlaams Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: Vlaamse Dansarchief :: Vlaamse Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: Vlaamse Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: *
* :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaamse Vendelarchief :: Vlaamse Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: *
* :: Streekdrachtencommissie :: Streekdrachtencommissie :: Streekdrachtencommissie :: Streekdrachtencommissie :: Streekdrachtencommissie :: Streekdrachtencommissie :: Streekdrachtencommissie :: Streekdrachtencommissie :: Streekdrachtencommissie :: Streekdrachtencommissie :: *
* :: werkgroep Communicatie :: *
* :: werkgroep Archiveren :: *
* :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: *

**Volkskunst is een uitgave van het
INSTITUUT VOOR VLAAMSE VOLKSKUNST**

IVV is geaccrediteerd door UNESCO als expertisecentrum voor Immaterieel Cultureel Erfgoed

KALENDER

Voor gedetailleerde info over activiteiten, bals, feesten, evenementen en festivals kan je terecht op onze websites:

<https://www.instituutvlaamsevolkskunst.be>
en <https://www.volksdansbals.vlaanderen>

IVV Activiteiten

Algemene Vergadering

Zaterdag 26 maart 2022 - Erps-Kwerps

Statutaire Algemene Vergadering IVV vzw.

De leden werden uitgenodigd per brief en/of per e-mail.

IVV Cursussen

Open Cursusdag Vendelen 2022

Geannuleerd

Monitorencursus 2022-2023

Datums en locaties nog vast te leggen

Vendelierversbroedering

Zondag 27 november 2022 - Herentals

Zondag 26 november 2023 - Herentals

Zondag 24 november 2024 - Herentals

Zondag 30 november 2025 - Herentals

Vendeliërs noteren alvast deze datums in hun agenda.

IVV Kalender

Alle IVV activiteiten, vergaderingen en cursussen vind je in onze Google-kalender

Bekijk de volledige kalender op onze website

<https://www.instituutvlaamsevolkskunst.be/kalender>

CONTACT

IVV - Secretariaat

Jubellaan 123

2800 Mechelen

+32 15 633499

+32 496 593523

e-post: secretariaat@instituutvlaamsevolkskunst.be

IVV - Zetel

Dorpsstraat 83

9190 Stekene

Web en Sociale Media

URL: <https://www.instituutvlaamsevolkskunst.be>

Facebook: /InstVlaVolk

Twitter: @InstVlaVolk

Info en bestellingen

Je kan terecht op het secretariaat voor alle info, bestelling en aankoop van onze publicaties en proefnummers van dit tijdschrift.

On-line bestellen van publicaties kan via de IVV - Webwinkel:

<https://webwinkel.instituutvlaamsevolkskunst.be>

of per e-post: bestellingen@instituutvlaamsevolkskunst.be

Bank

BIC: KREDDEBB

IBAN: BE14 4163 0794 5183

Ondernemingsnummer

0414 508 714

Foto voorpagina

De Paardenvissers uit Oostduinkerke zijn UNESCO Werelderfgoed sinds 2013.

EDITORIAAL

't Is stille

Het is weer wat stiller geworden op podia en in repetitielokalen. Maar nagenoeg 200 jaar geleden schreef John Keats (1795 – 1821) 'a thing of beauty is a joy forever'. Deze beklijvende woorden mogen ons sterken om waardevolle tradities levend te houden.

De paardenvissers in Oostduinkerke trotseren regen, wind en de grillen van de Noordzee om de garnalen boven te halen. Hun vangst is karig, maar ze zijn wel tot UNESCO wereld erfgoed verheven. Het gebeuren blijft de moeite waard om te bewonderen. Ook kinderen vergezellen hun ouders op de karren die tot aan de waterlijn rijden. Ruige mannen koppelen de wagens los, monteren de netten om ze, gezeten op prachtige boerenpaarden, door het zilte water te trekken. Honderden kijklustigen genieten van het urenlange spektakel. Brugse archieven maken in 1510 melding van 'seynevissen', zijnde het vissen met een 'seyne' of net door twee paarden getrokken. Ook in het beheerboek van de Cisterciënzerabdij werden uitgaven geregistreerd voor netten en aanverwante artikelen. Vismaaltijden waren de regel in de Kloosterorde. Slechts op bijzondere feestdagen maakte vis plaats voor vleesgerechten. We mogen veronderstellen dat de paardenvisserij al eeuwen tevoren een feit was, wetende dat de Cisterciënzerabdij van Koksijde in 1107 werd gesticht⁽¹⁾. Niet verwonderlijk dat het garnaalvissen te paard in Oostduinkerke sinds 4 december 2013 behoort tot het immaterieel werelderfgoed.

De paardenvissers maken zich klaar ...

... om een eeuwenoude traditie gestalte te geven.

Op 14 oktober jongstleden namen een 200-tal genodigden deel aan de trefdag van de Vlaamse UNESCO Commissie in het Herman Teirlinck gebouw in Brussel. Voorzitter en Pro-Rector van de KULeuven Marc Vervenne heette de aanwezigen welkom met een overzicht van het programma. Het Instituut voor Vlaamse Volkskunst is door UNESCO erkend als expertisecentrum. Wie het programma van 14 oktober overloopt, zal beseffen dat volkskunst het podium moet delen met een indrukwekkende lijst van bekommernissen waarin de Commissie betrokken is: onderwijs, oceanografie, biosfeer, bossen, parken, emancipatie en integratie, musea, natuurbehoud, cultuur en gezondheidszorg. We mogen ons de vraag stellen hoe volksdans, volksmuziek, streekdrachten en vendelspel ooit zo ver kunnen geraken als de paardenvissers in Oostduinkerke.

Het is nog een hele weg om Vlaamse volkskunst tot immaterieel werelderfgoed te verheffen. De stap-voor-stap benadering werkt. Het vraagt wat zoekwerk, maar sedert 22 oktober jl. staan 'Vlaamse volksdansen' op de lijst van Immaterieel Erfgoed in Vlaanderen⁽²⁾. Dat hebben we te danken aan de waardevolle inspanningen van de redactie van de 'Dansgazel'. Meteen een aanmoediging om zowel archiefwerk als actieve beoefening te ondersteunen. Wat archief betreft, registreerden we tot nog toe 2120 stukken in onze archiefcollecties die via KADOC te raadplegen zijn⁽³⁾. Bij het registreren geven we, naast titels, ook nog andere kenmerken op. Op die manier verhogen we de trefzekerheid bij het zoeken. We werken met beperkte krachten en middelen, eigen aan niet betoelaagde organisaties. Naast archiveren is het actief beleven van volkskunst van kapitaal belang. Samengevat komt het neer op: met de mensen naar volkskunst en met volkskunst naar de mensen.

In hoeverre mogen we bij dat proces compromissen sluiten? In het vorige nummer van Volkskunst publiceerden we een danscreatie van Kris Dierickx op de muziek van de ballade 'Soon may the Wellerman come'⁽⁴⁾. De dans kan

(1) <https://paardenvissers.be/wordpress/> : geraadpleegd op 5 december 2021.

(2) <https://immaterieelerfgoed.be/nl/erfgoederen/vlaamse-volksdansen> : geraadpleegd op 5 december 2021.

(3) <http://abs.lias.be/Query/suchinfo.aspx> : geraadpleegd op 5 december 2021.

(4) Volkskunst 2021; 45 (3): 7-13.

uitgevoerd worden op de originele muziek van de 'Wellerman'⁽⁵⁾. In hoeverre zou het uitvoeren van de dans ook op een traditionele Vlaamse volksmelodie kunnen? Zonder meer een pertinente vraag en meteen een uitdaging, wanneer we weten dat de uitvoering door de Schotse Nathan Evans meer dan 69 miljoen keer werd bezocht. Ze slaat dus aan bij het brede publiek. Vorig jaar zagen we hoe de 'Jeruzalema' gesmaakt werd door jong en minder jong, door ervaren dansers, maar ook door een publiek dat minder vertrouwd was met dansen. De uitvoering ervan door het zorgpersoneel van UZ Gent toont ons hoe dans en muziek mensen kan verbinden⁽⁶⁾. Laïs bracht met 't Smidje' een hele Poolse religieuze gemeenschap aan het dansen⁽⁷⁾. Marketing van Vlaamse Volkskunst vraagt inzicht, professionele ondersteuning en middelen.

In dit nummer publiceren we weer een Vlaamse creatie, meer bepaald de 'Rommelpot'. Het is een dans voor 8 meisjes en 4 jongens, dus geschikt voor groepen die kampen met een tekort aan mannelijke dansers. We nemen een duik in het fotografisch archief van Stijn Streuvels met een knipoog naar kledij rond 1900. Met onze studie- en doe-dag over streekdrachten 'Van Schilderij tot Kledij' was IVV trouwens genomineerd voor de Wase Erfgoedprijs editie 2021. We mochten een subsidie ontvangen vanwege de Erfgoedcel Waasland. De Erfgoedprijs ging evenwel naar het publieksproject 'Talen kleuren de wereld' van de Bibliotheek Sint-Niklaas⁽⁸⁾. Streekdrachten blijven hoe dan ook ons studieobject, met weerom een uitgebreide bijdrage in dit nummer. We besteden tevens aandacht aan volksgebruiken (weldadigheidsinstellingen), volksverhalen (verloren maandag). In dit nummer eveneens een interview met een verdienstelijke Vlaming en nog heel wat sprokkelingen.

Ondertussen maken we de overstap naar een volgend jaar. In hoeverre het nieuw zal zijn, is nog maar de vraag. Radio 2 lanceerde zijn campagne 'Top 2000, de grootste hits aller tijden'⁽⁹⁾.

Zoals gewoonlijk besliste het publiek over de rangschikking. Bij het schrijven van het editoriaal moest de campagne nog beginnen. Opnieuw stelden we vast welke de lievelingen zijn van het Vlaamse publiek. Hopelijk krijgt volksmuziek een (bescheiden) plaats bij de kiezers.

Nadat de storm van allerhande melodieën is gaan liggen, mag het wat stiller worden. Stil om ons te bezinnen over de rijkdom van onze Vlaamse tradities, stilletjes kijken naar de horizon en naar wat komen gaat. We doen het met een tekst van Guido Gezelle.

*'t Is stille, allengerhand,
en weerom wordt het avond;
het zonnelicht is henen, 't is
een ander land nu lavend.
't Is stille, stille, zoetjes vaart
dat roerde alom, te rustewaard.*

(Guido Gezelle 4 september 1897)

*Langs deze weg, namens IVV,
onze oprechte wensen voor een 2022
waarin we het hoofd koel houden
en het hart warm.*

Gert Laekeman
Voorzitter IVV

- (5) <https://www.bing.com/videos/search?q=nathan+evans+wellerman&view=detail&mid=A388088FF9BB45C0906DA388088FF9BB45C0906D&FORM=VIRE> : geraadpleegd op 8 december 2021.
- (6) <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2020/08/28/jeruzalema-challenge-doet-250-medewerkers-uz-in-gent-dansen-he/>: geraadpleegd op 8 december 2021.
- (7) <https://www.hln.be/het-leukste-van-het-web/gezien-t-smidje-van-lais-is-een-serieus-hitje-in-polen~ac9c464c/>: geraadpleegd op 8 december 2021.
- (8) <https://www.waseerfgoedprijs.be/> : geraadpleegd op 8 december 2021.
- (9) <https://www.vrt.be/nl/over-de-vrt/nieuws/2021/11/29/radio-2-top-2000-volledig-nieuwe-eindejaarslijst/>: geraadpleegd op 8 december 2021.

REDACTIONEEL

Abonnement 2022

Alle abonnees ontvangen weldra een brief om de verlenging van hun abonnement te regelen.

Nog geen abonnee? Neem dan een kijkje op de achterkant van deze Volkskunst.

Betalingen gebeuren bij voorkeur in de maand januari.

Alvast bedankt voor jullie interesse en steun.

SPROKKELINGEN

In Memoriam Frans Van Hasselt

Bij het ter perse gaan van dit nummer bereikte ons het overlijdensbericht van Frans Van Hasselt. Frans was de Hoofdman van de Sint-Jorisgilde van Loenhout. Frans heeft bijzondere verdiensten als vurig ijveraar voor het in stand houden van immaterieel cultureel en religieus erfgoed. Het is mede aan zijn niet aflatende inspanningen te danken dat de Quirinusprocessie van Loenhout en de Leonardusprocessie van Sint-Lenaarts als immaterieel Vlaamse erfgoed werden erkend. Frans Van Hasselt koesterde de Sint-Jorisgilde als een kostbare gemeenschap. Hij werd geboren op 11 april 1943 en is ons onverwacht overleden op 24 november jl.

Langs deze weg betuigt IVV zijn oprechte deelneming aan echtgenote Gaby en de gehele familie. Ook bij ons blijft Frans voortleven in dankbare herinnering aan al de momenten van fijne samenwerking.

Gert Laekeman namens IVV

Overlijden Freddy Vander Veken

Uit Herentals bereikte ons het overlijdensbericht van Freddy Vander Veken van de vroegere volksmuziekgroep 't Meziekske. Menig volksdansbal werd door heen van muziek voorzien.

Freddy werd geboren op 20 januari 1953 en overleed in Herentals op 27 november 2021. We wensen echtgenote Ghislaine en de familie veel sterkte.

Stefaan Haesen
Secretaris IVV

ADVERTENTIE

Zonder drank, genen klank!

Halveer de calorieën, verdubbel het plezier,

met STEPA-bier!

Suikervrij en toch lekker, met Stevia!

Limonades zonder calorieën

12 % korting voor alle volksmuzikanten!

Af te halen in 't Fabriekske, Fabriekstraat 100 te Aarschot

Voraf afspreeken op 016-404049 of info@stepa.be

Vanaf 20 bakken gratis thuisbezorging

Stepaja bvba, Parkbosstraat 3, 3001 Heverlee

www.stepa.be

VOLKSDANS

De Rommelpot als erfgoed

Met de creatie van de dans 'de Rommelpot' bracht Kris Dierickx hulde aan een eeuwenoud instrument en dus eeuwenoude traditie.

In nummer 4 jaargang 2010 van het VVKB tijdschrift 'de Driesprong' wijdde Willy Cobbaut een uitgebreid artikel aan de rommelpot in de lage landen⁽¹⁾. We kennen de rommelpot om bedelliederen te begeleiden rond nieuwjaarsavond, driekoningen zingen en Vastenavond. 'Geef wat om de rommelpot' is de titel van een lied dat Laura Hiel optekende in de streek van Dendermonde⁽²⁾. Willy vermeldt in zijn artikel volgende liedtekst:

*Geef wat om de rommelpot
't Is zo goed voor hutsepot
Van de liere, van de lare,
Van de liere lieromla
Vrouwtje, geeft het godsdeel!*

Wanneer we met onze driekoningenzangers de zingende rondgang doen, kunnen we daar nog strofen aan toevoegen:

*God heeft mij zo goed geholpen
Dat mijn koetjes zijn gemolken
Van de liere ...
God heeft mij zo lang bewaard
Dat ik draag een lange baard
Van de liere ...
God geeft ons al lang zijn zegen
Want hij geeft ons zon en regen
Van de liere ...*

De melodie leent zich voor begeleiding met een rommelpot. De rommelpot bestaat uit een stenen pot waarop een varkensblaas of leren lap is gespannen. Vooraf werd een stokje of bamboestengel van 30 à 40 cm door het midden van de blaas of de leren lap gestoken en vastgebonden aan de blaas. Willy Cobbaut beschrijft de wijze waarop we de rommelpot kunnen doen 'brommen': "Om er het karakteristiek brommend geluid mee te maken, dient men z'n hand te bevochtigen. Dan klemmt men de hand - al dan niet in een natte doek gewikkeld - om het (bamboe) stokje/rietje en beweegt de hand heen en weer in een pompende beweging. Vooral de neerwaartse beweging is belangrijk, omdat het riet dan door je hand glibbert - trillend als het ware - en de trilling wordt dan versterkt door het membraan van de (varkens)blaas of wat men daarvoor in de plaats gebruikt."⁽¹⁾. Meer informatie over het vervaardigen van een rommelpot vinden we in Willy's artikel.

Er circuleren liedteksten die wat dichterbij het varken staan, zoals de tekst die we vinden op de webstek van seniorplaza (NL)⁽³⁾:

*Geef wat om de rommelpot
't Is zo goed voor hutsepot
Van de liere, van de lare
Van de liere lieromla
Vrouwtje geeft op God's gena
Geef wat spek en geef wat worst
Geef wat bier al voor de dorst
Van de liere ...
Geef ons ene rib of twee
Geef ons dat voor moeder mee
Van je liere ...
't Varken heeft een lange staart
't Is ook wel het eten waard*

(1) Cobbaut Willy. De Rommelpot, een echt volksinstrument. De Driesprong 2010; 4 (4): https://www.vvkb.org/downloads/driesprong_jan-feb-10.pdf : geraadpleegd op 2 december 2021.

(2) Hiel Laura. Zing mee! Commissie voor het Oude Volkslied bij het Ministerie van Openbaar Onderwijs. Deel IV p.388 (sine dato). https://www.libraryconservatoryantwerp.be/lieddatabank/zing_mee4.php : geraadpleegd op 2 december 2021.

(3) <https://seniorplaza.nl/liedjes/geeft-wat-om-de-rommelpot/?ref=search&search=rommelpot> : geraadpleegd op 2 december 2021.

Van de liere ...

Karbonaden op den dis

dan is 't thuis ook kerremis

Van de liere ...

Vrouwtje geef zo veel gij kunt

hemelsvreugd wordt u gegund

Van de liere ...

We drukken hierbij ook de melodie af waarop de liedteksten kunnen gezongen worden. Laura Hiel noteerde de melodie één toon lager dan deze die we hier afdrukken. De hierbij gegeven muzieknnotatie laat gemakkelijker toe om een mooie tweede stem te vertolken. Wie zin heeft om meerstemmig te zingen, kan de partituur bij IVV verkrijgen.

Gert Laekeman

Geef wat om de rom - mel - pot,
 God heeft mij zo goed ge - hol - pen
 God heeft mij zo lang be - waard,

³
 't is zo goed voor hut - se - pot van je
 dat mijn koe - tjes zijn ge - mol - ken...
 dat ik draag een lan - ge - baard...

⁵
 lie - re, van je la - re van je lie-re lier-om la Vrouw-ke geef het gods - deel.

Muzieknnotatie: Norbert Van den Abeele

© KMKG-MRAH

Bron afbeelding: Wrijftrom met opgebonden stok
<https://carmentis.kmkg-mrah.be> geraadpleegd op 16 december 2021
 Creative Commons CC BY - KMKG/RMAH/MRAH

De Rommelpot

Voorspel ABCD Tussenspel ABCD

Willem Vermandere: Tokkeldingske

Voorspel/Tussenspel

De Rommelpot

dans voor acht meisjes en vier jongens

Creatie	Kris Dierickx
Muziek	Tokkeldingske CD 'Onderweg' Willem Vermandere (track 5: 2'33")
Danspassen	Bijtrekpas, gaanpas, mazurkapas, walspas
Attributen	4 rommelpotten
Opstelling	Pn en individuele dansers achteraan de dansvloer zoals aangegeven in (1). De 4 Pn geven elkaar de R-hand. Js vrije hand in de heup, Ms vrije hand aan de rok. Ms 5, 6, 7 en 8 ⁽¹⁾ hebben een rommelpot in de L-arm; de R-hand is aan het stokje van de rommelpot.
Jaar	2009

Uitvoering

Voorspel A-muziek (4 maten) - Partners groeten tijdens de 4de maat.

Figuur 1

A	1-2	- Ms 1-2-3-4, met 2 walspassen (R,L) voorwaarts; - Js 1-2-3-4, met 2 walspassen (L,R) achterwaarts (1).
	3-4	Pn 1-2-3-4 maken met 2 walspassen 1/2-toer rmdz.
B	1-2	- Ms 1-2-3-4 met 2 walspassen (R,L) achterwaarts; - Js 1-2-3-4 met 2 walspassen (L,R) voorwaarts (2).
	3-4	- Pn 1-2 met 2 walspassen een 1/4-toer rmdz maken; - Pn 3-4 met 2 walspassen een 3/4-toer rmdz maken. Eindigen in gewone-danshouding, front naar het publiek (3).
	5-8	- Pn met 4 mazurkapassen voorwaarts tot het midden van de dansvloer (3). - Ms 5-6 en Ms 7-8 met 4 walspassen (R, L, R, L) opdansen (3).
	9-12	- Pn met 4 walspassen rmdz draaiend naar de vier hoeken van de dansvloer (4). - Ms 5-6 na 1/4-draai R-om, 2 walspassen voorwaarts. - Ms 7-8 na 1/4-draai L-om, 2 walspassen voorwaarts. - Ms 5-6-7-8 met 1 walspas en aansluitpas een cirkel vormen front naar buiten; hierbij draait M5 niet, M6 1/4-draai-R-om, M7 1/2-draai-L-om, M8 1/4-draai-L-om (5).

Vanaf de C-muziek zetten alle danser de walspas aan met de L-voet.

C	1-2	- Pn 2 mazurkapassen voorwaarts één plaats opschuiven rtdz (6) - Ms 5-6-7-8 met 2 walspassen voorwaarts eindigen tussen de Pn (6).
	3-4	- Pn met 2 walspassen ter plaatse 3/4-toer rmdz. - Ms 5-6-7-8 met 2 walspassen 1/1-draai ter plaatse rmdz.
	5-8	Herhaling van C1-4, waarbij Ms 5-6-7-8 verder buitenwaarts dansen (7).
C	9-10	- Pn herhaling van C1-2 (8). - Ms 5-6-7-8 met 2 walspassen achterwaarts eindigen tussen de Pn (8).
	11-12	Herhaling C/3-4.
	13-14	Herhaling C/9-10 (9).
	15-16	Pn met 2 walspassen rmdz tot flankcirkel rtdz. Bij de laatste walspas houding lossen en Ms doordraaien tot voor de Js. De Js leggen de handen in de heup van de partner (10). Ms 5-6-7-8 1/4-draai R-om draaiend naar flankcirkel-R (10).

(1) De Ms met de rommelpot worden als vet gedrukt.

D	1-2	- De Pn 2 walspassen rmdz 1/2-toer rond de alleenstaande Ms (10). - De alleenstaande Ms met 2 walspassen ter plaatse 1/1-draai-L-om (10).
	3-4	- De Pn lossen de houding en de rommelpot wordt doorgegeven aan partner-Ms. - Js met 2 walspassen verder rmdz 1/2-toer tot achter de alleenstaande Ms. De Js leggen de handen in de heup tot vorming van nieuwe Pn. - De Ms met 2 walspassen verder tot op de cirkellijn dansen tot de opstelling zoals aangegeven in (11)
	5-8	Herhaling van D1-4 (12)(13).
	9-16	Herhaling van D1-8, eindigen zoals aangegeven in (14)..
	17-20	- Ms 5-6-7-8 met 3 walspassen na 1/4-draai R-om naar het centrum van de cirkel (15a), vervolgens met 1 aansluitpas 1/2-draai-R-om front naar buiten (naar Pn gericht)(15b). - In de Pn geven de dansers elkaar de R-hand. Hiervoor draaien de Ms 1/2-draai-R-om, vervolgens met 4 walspassen draaiend rmdz opstellen zoals aangegeven in (16)(17).

Tussenspel A-muziek (4 maten) - Partners groeten elkaar tijdens de 4de maat.

Figuur 2

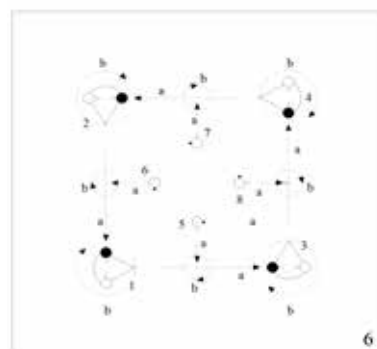
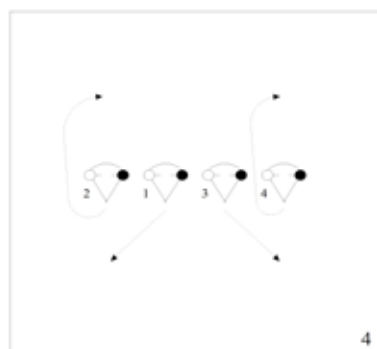
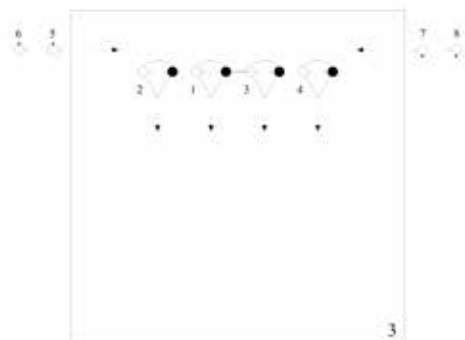
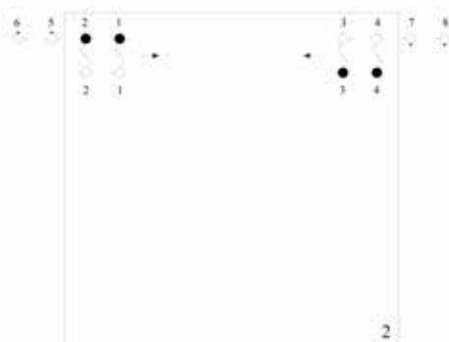
A	1-4	- Pn met 2 walspassen (Js achterwaarts L,R; Ms voorwaarts R,L), 1/4 van de cirkel afleggen rmdz (20). Vervolgens met 2 walspassen 1/2-toer rmdz (17)(18). - Ms 5-6-7-8 met 2 bijtrekpassen-L opschuiven rtdz. Vervolgens 1/2-draai-L-om met 1 walspas, gevolgd door een gaanpas-R en aansluitpas-L, eindigend front naar elkaar (18).
	5-8	Pn lossen de houding. - Js met 4 mazurkapassen voorwaarts rtdz 1/4 van de cirkel afleggen (21). - Ms 1, 2, 3 en 4 na 1/4-draai R-om met 4 walspassen plaatswisselen met respectievelijk Ms 5, 6, 8 en 7, elkaar aan R-schouder voorbijgaand en intussen de rommelpot wisselen (21).
B	1-4	- Pn met 2 walspassen (Js voorwaarts, Ms achterwaarts) 1/4 van de cirkel afleggen rmdz (19). Vervolgens met 2 walspassen 1/2-toer rmdz (20). - Ms 5-6-7-8 met 2 bijtrekpassen-R opschuiven rtdz. Vervolgens met 1 walspas, gevolgd door een stap-L en aansluitpas-R 1/2-draai-R (19)(20).
	5-8	Pn lossen de houding. - Js met 4 mazurkapassen voorwaarts rtdz 1/4 van de cirkel afleggen (21). - Ms 1, 2, 3 en 4 na 1/4-draai R-om met 4 walspassen plaatswisselen met respectievelijk Ms 5, 6, 8 en 7, elkaar aan R-schouder voorbijgaand en intussen de rommelpot wisselen (21).
C	9-12	Js met 4 mazurkapassen voorwaarts rtdz 1/4 van de cirkel afleggen (22) - Ms 1-2-3-4 met 4 walspassen opnieuw plaatswisselen met respectievelijk Ms 5-6-8-7 elkaar aan R-schouder voorbijgaand en intussen de rommelpot wisselen. Ms 5-6-7-8 draaien 1/4-draai-R verder door en vormen op het einde een flankcirkel-R (23). De Prs in de oorspronkelijke Pn nemen de gewone-danshouding aan (23).
	1-2	- Pn met 2 mazurkapassen één plaats opschuiven rtdz (23) - Ms 5-6-7-8 met 2 walspassen één plaats opschuiven rmdz (23).
C	3-4	- Pn met 2 walspassen 1/1-toer rmdz (24). - Ms 5-6-7-8 met 2 walspassen een 1/1-draai-R-om (24).
	5-8	Herhaling C 1-4.
C	9-12	Herhaling C 1-4.
	13-14	- Pn met 2 mazurkapassen voorwaarts (Pn 2 en 3) of ter plaatse (Pn 1 en 4) (25) dansen naar opstelling zoals in (26). - Ms 5-6-7-8 met 2 walspassen tot opstelling zoals in (27)
C	15-16	- Pn met 2 walspassen tot opstelling zoals in (26), hiertoe moeten Pn 1 en 2 nog een 1/2-toer-rmdz maken (26). Bij de laatste walspas houding lossen en Ms doordraaien tot voor de Js. De Js leggen de handen in de heupen van de partner (27). - Ms 6 en 7 met 2 walspassen een 1/4-draai-L-om, Ms 5 en 8 een 1/4-draai-R-om (27).

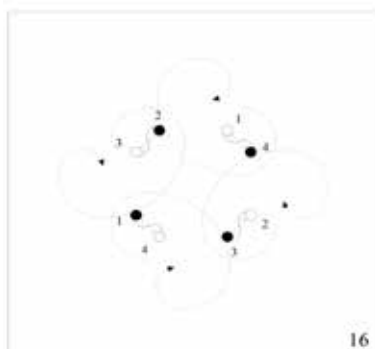
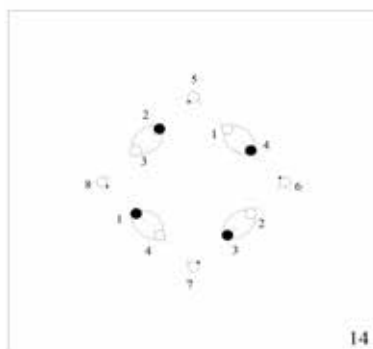
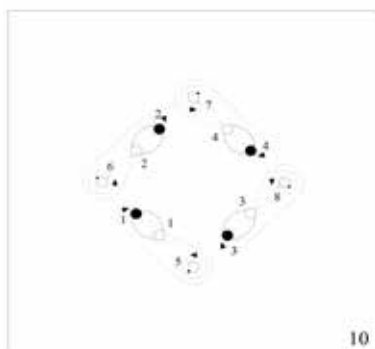
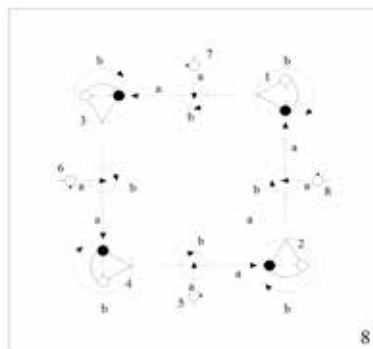
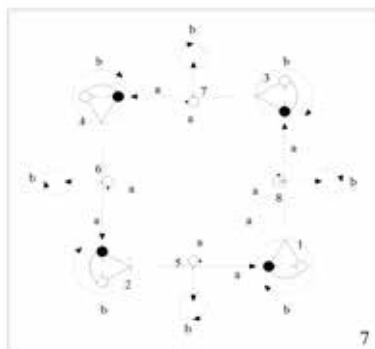
D

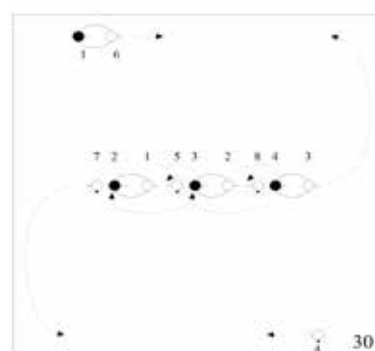
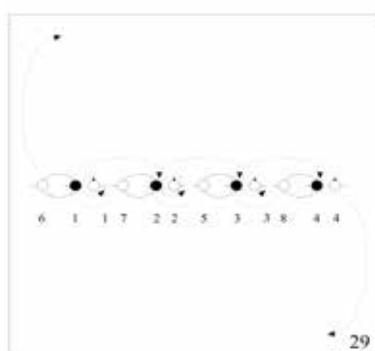
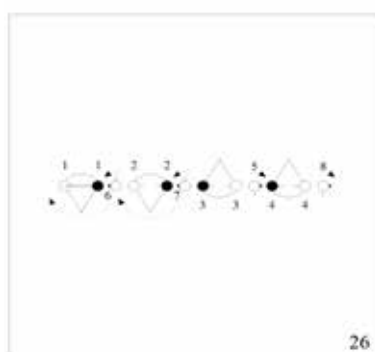
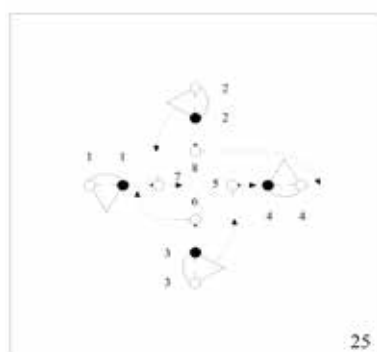
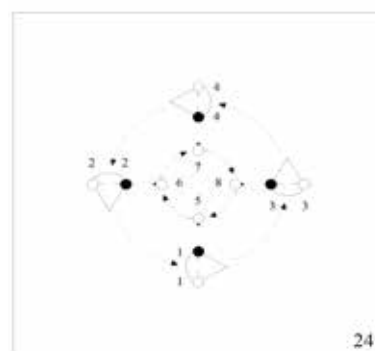
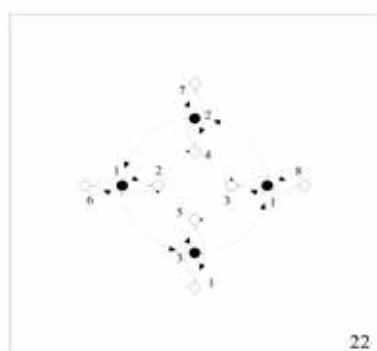
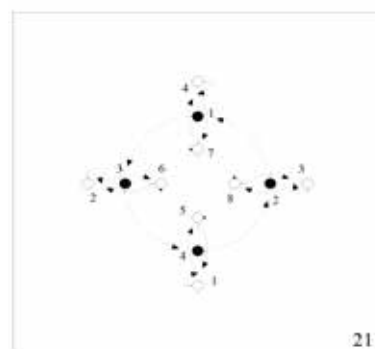
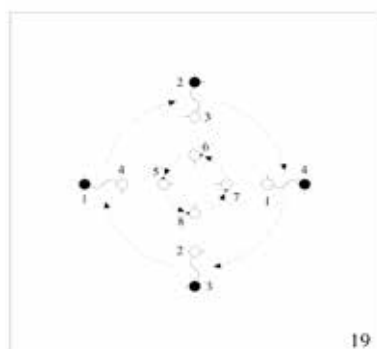
- 1-2 - De Pn 2 walspassen rmdz 1/2-toer rond de alleenstaande Ms (28).
- De alleenstaande Ms met 2 walspassen ter plaatse 1/1-draai-L-om (28).
- 3-4 De Pn lossen de houding en de Rommelpot wordt doorgegeven aan de partner Ms (29).
- Js met 2 walspassen verder 1/2-toer-rmdz tot achter de alleenstaande Ms. De Js leggen de handen in de heup van de Ms tot vorming van nieuwe Pn (29).
- De Ms met 2 walspassen verder dansen tot de opstelling in (29).
- 5-8 Herhaling D 1-4 maar met 4 walspassen:
- P met J1 en M6 draaien tot aan de achterzijde van de dansvloer (30).
- **M4** met 4 walspassen verder dansen (29) tot de opstelling in (30).
- 9-12 Herhaling D 1-4 maar met 4 walspassen:
- P met J4 en M3 L-om draaiend naar de achterzijde van de dansvloer (30).
- **M7** met 4 walspassen L-om draaiend naar de voorzijde (30).
Pn achteraan en Ms vooraan een weinig opschuiven (30).
- 13-16 Herhaling D 1-4 maar:
- P met J2 en M5 met 4 walspassen L-om draaiend naar de achterzijde van de dansvloer (31).
- **M2** met 4 walspassen R-om draaiend naar de voorzijde (31).
- 17-19 Alle Pn vormen met 3 walspassen en een aansluitpas, voorwaarts in een boog tot front naar het publiek, handen vast op schouderhoogte (33). Hierbij:
- Dansen J2 en J1 eerst hun respectievelijke M5 en M6 buitenom voorbij (32).
- Schuift het P met J4 en M3 een weinig op, waarna de houding gelost wordt en na een 1/4-draai-L, voorwaarts wordt gedanst (32).
- Draait het P met J3 en M1 L-om en sluit aan bij de andere Pn in de boog na het lossen van de houding (32).
- **M8** met 3 walspassen L-om draaien en aansluiten bij de andere Ms (32).
- De **Ms 2-4-7-8** met 3 walspassen voorwaarts eindigen op een rij naast elkaar, front naar het publiek (33).
- 20 Allen een aansluitpas:
- Js groeten naar het publiek.
- Ms van de Pn révérence richting publiek.
- **Ms met Rommelpotten** knielen en groeten naar het publiek.

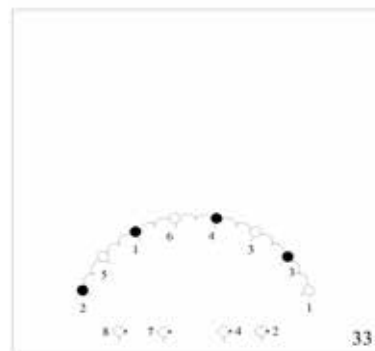
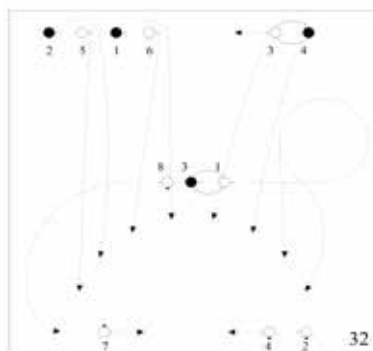
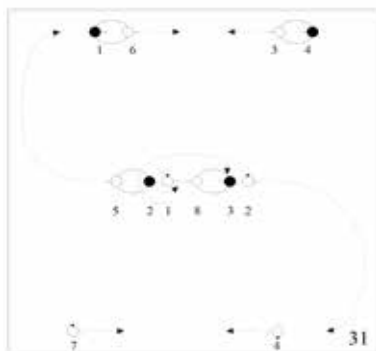

fig. 1

Rommelpot: Dank aan de medewerkers

Werkten mee aan deze beschrijving van de danscreatie 'De Rommelpot' (in alfabetische volgorde): Koen Augustyniak, Hugo Bulterijst, Kris Dierickx (creatie), Stefaan Haesen, Dirk Janssens (danstekeningen), Gert Laekeman, Erwin Steeman, Norbert Van den Abeele (muzieknotatie), Machteld Van den Bossche.

Dansweetjes - Een onbekende versie van De Kegelaar

In 'Volkskunst' Jaargang 45 nummer 3 van september 2021 verscheen een bijdrage onder de rubriek 'Archiveren' met als titel: 'Een onbekende versie van de Kegelaar'.

We beloofden de lezers op de hoogte te houden over verder onderzoek naar deze dans. Ondertussen werd verder gewerkt aan de vertaling van de beschrijving, bijhorende danstekeningen en muzieknotatie.

Abonnees kunnen binnenkort via de website meer informatie vinden en ook een opname van de dansmuziek.

VLAAMS DANSARCHIEF - DA

Leden: Gert Laekeman (voorzitter), Koenraad Augustyniak, Hugo Bulterijst, Machteld Van den Bossche en Gudrun Van Eynde.

Contact: wgDA@instituutvlaamsevolkskunst.be

Activiteiten: verzamelen, archiveren en noteren van volksdansen, inrichten van cursussen, publicaties

Vergaderingen: driemaandelijks

COMMUNICATIE

IVV webstek

Onderhoudswerken

De IVV webstek was in de maand december een tijdje buiten werking. Een dringende opwaardering van het onderliggende CMS (inhoudsbeheersysteem) Drupal van versie 7 naar 9 was aan de orde. Hopelijk is alles achter de rug wanneer jullie dit lezen ... Snel even kijken naar:

<https://www.instituutvlaamsevolkskunst.be>

Stefaan Haesen

WERKGROEP COMMUNICATIE - CM

Leden: Stefaan Haesen (voorzitter), Johan Lambrechts en Gert Laekeman

Contact: wgCM@instituutvlaamsevolkskunst.be

Activiteiten: tijdschrift Volkskunst, huisstijl, folders, affiches, opmaak publicaties, webstek, webwinkel

Vergaderingen: driemaandelijks

VENDELEN

Cursussen

Monitorencursus

De monitorencursus wordt nog een jaartje uitgesteld. De drie cursusdagen zullen worden ingepland in het najaar van 2022 en het voorjaar van 2023. Interesse? Neem dan contact op met ondergetekende.

Vendelierversbroedering

Je vindt de datums voor de volgende Vendelierversbroederingen op bladzijde 2.

Andere Cursussen

Alle andere cursussen zijn tot nader order afgelast.

Stefaan Haesen

VLAAMS VENDELARCHIEF - VA

Leden: Herman Oyen, Philip Bogman en Stefaan Haesen (secretaris)

Contact: wgVA@instituutvlaamsevolkskunst.be

Activiteiten: verzamelen, archiveren en noteren van vendelreeksen, inrichten van cursussen, publicaties

Vergaderingen: maandelijks

STREEKDRACHTEN

Streekdrachten in de Noorderkempen, vooral dan in Hoogstraten en omgeving

Dr. Hist. Henri Vannoppen

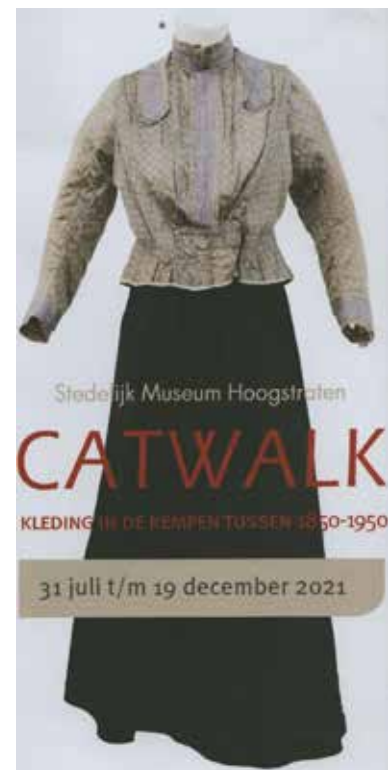
1. Hoogstraten

Hoogstraten verwijst naar de Sint-Catharinakerk als de bakstenen kathedraal van de Noorderkempen, naar het Klein Seminarie van Ernest Claes, naar de aardbeienteelt, naar het Graafschap en later Hertogdom Hoogstraten met de adellijke families de Lalaing en Salm-Salm en naar de rijks-weldadigheidsinstellingen of de bedelaarsgestichten van Hoogstraten en Wortel. We zitten in de Noorderkempen op de grens met Nederland.

2. Expo 'Catwalk. Kempische kleding tussen 1850-1950'

Van 31 juli tot en met 19 december 2021 loopt de tentoonstelling 'Catwalk. Kempische kleding tussen 1850-1950' in het Stedelijk Museum Hoogstraten, Begijnhof, 9, 2320 Hoogstraten. De expo loopt telkens van woensdag tot en met zondag van 14 tot 17 uur. Het begijnhof van Hoogstraten was sterk vervallen in het laatste kwart van de 20ste eeuw. In 1990 ontstond 'Convent 1990 Hoogstraten'. 34 personen waren bereid het begijnhof te restaureren mits een erfpacht van 99 jaar. Het begijnhof werd zelfs werelderfgoed na de restauratie. Het Stedelijk Museum is daar ook gevestigd. De tentoonstelling, met Noor Van Coillie als wetenschappelijk medewerker, was voornamelijk gericht op de soort kleding die in Hoogstraten en de deeldorpen (Wortel, Minderhout, Meer, Meerle, Meersel-Dreef) werd gedragen. In de 19de eeuw was er grote armoede in de streek. Men kon in Hoogstraten ook niet boven zijn stand gekleed lopen. Men sprak in de streek van de Meerse muts. De organisatoren van de expo stelden zich heel wat vragen. Hoe ging men 100 jaar geleden gekleed in de Kempen? Vooral dan in de Noorderkempen? Droeg iedereen dezelfde kleding? Was men bezig met de heersende modetrends? Wie droeg traditionele kleding en hoe zag die er dan uit?

Op vrijdag 6 augustus 2021 gingen we op werkbezoek. De modepoppen in het centrum van het museum gaven de Catwalk van 1850 tot 1950 weer. Er was zelfs een dame bij met een stola van marterachtigen. Daarrond had men panelen waarop de volgende onderwerpen aan bod kwamen: de 3 soorten kledij, kledij modieus of ouderwets? de Kempische streekdracht, het silhouet van de man en de vrouw in de periode 1850-1865, de periode 1865 -1890 met twee tournures voor de vrouw, de periode 1900-1914 of 'van brede schouders naar volle borsten', 1914-1930 of de periode à la garçon, de periode 1930-1950 waarin enerzijds het vrouwelijke sterk benadrukt werd en anderzijds de man als superheld. Ook de plattelandskledij werd besproken als een algemene West-Europese kledij. De kleuren en de productie in de Kempen kwamen er eveneens aan bod. Wede zorgde voor indigoblauw en meekrap voor baksteenrood. Daarna kwam het onderhoud van de onderkleding met de gebruiken rond de was. In de brochure, die men bij de ingang meekreeg, kwamen ook de signalementen aan bod, die geleverd werden door IVV.

Afbeelding 1.

3. Streekdrachtenonderzoek in de Antwerpse Kempen in de jaren 1930

De Antwerpse Kempen werd qua streekdrachten in de jaren 1930 vrij goed onderzocht door Paula Sterkens-Cieters en door Mary Vande Waal. De resultaten waren het boek

P.STERKENS-CIETERS. Volkskleederdrachten in Vlaanderen. Antwerpen, 1935.

en het artikel

M.VAN DE WAAL. Bijdrage tot de studie van de volkskleederdrachten in de Antwerpse Kempen -Oost-Vlaamse Zanten, 1937, nrs. 2-3, p. 33-43.

Mary Van de Waal was een licentiaat Germaanse filologie. Ze onderzocht op aanvraag van Prof. Dr.P.De Keyser de streekdrachten in Essen, Loenhout en Turnhout.

Paul Sterkens-Cieters constateerde dat met de aanleg van de buurtspoorwegen (de boerentram) men de stedse normen ging volgen en dat de streekdrachten in de Kempen achteruit gingen⁽¹⁾. Vrouwen droegen in de Kempen langer streekdracht dan in de andere regio's van Vlaanderen. Men droeg in de Kempen de streekdracht op zondag, in de kerk, op een bruiloft en op de kermis. Typisch voor de streekdracht van de vrouwen in de Kempen waren volgens P. Sterkens-Cieters: de witte kanten muts, de kapmantel in de winter en de veelkleurige omslagdoek in de zomer⁽²⁾.

4. De cornetmuts

De kerk gebood dat de vrouw het hoofd moest bedekken, zeker bij de religieuze plechtigheden. In de Noorderkempen was dat met de cornetmuts. De cornetmuts werd ook lintenmuts, boerenmuts of strikkenmuts genoemd. Men gebruikte strikken van moiré-lint⁽³⁾.

De lintenmuts verwijst naar de linten op de rug en de twee linten om de muts vast te binden. Foto's uit Turnhout uit 1926 gaven deze linten duidelijk weer. Men gebruikte voor de cornetmuts 3 tot 8 toeren gepijpte kant. Elke toer omvat 3½ el kant. Het waren stroken tulle van 6 cm breed. In Turnhout sprak men ook van de ronde muts. Men vond in 1935 nog mutsenmaaksters in Rijkevorsel en Loenhout. De mutsenmaakster werkte met een pop, een 'sidonie' of 'popelieren' en met een machine voor pijpjes, de mutsenplooiemachine en met mutsenplooitangen. P. Sterkens-Cieters vond nog een mutsenplooiemachine in het museum van Brecht⁽⁴⁾.

Het plooiën van de muts gebeurde met een metalen molentje 'pijpmolentje' genaamd. Tussen twee geribde cilinders werd een nat, besprenkeld lint getrokken of gedraaid, zodat dat lint tot plooiën, bekken of ribben gevormd kon worden⁽⁵⁾.

De kleur van de linten lag vast voor 2 gelegenheden: wit voor de eerste communie en zwart voor de rouw. Lichtgeel was er voor de feesten en goudgeel voor de zondag, vaalbruin voor de week. Men gebruikte ook roos(zalmkleur). In Kalmthout zag men ook linten in donkergroen. De linten kwamen uit Frankrijk. De cornet muts werd gedragen met de scheiding van het haar in het midden⁽⁶⁾.

De zondagse muts werd één keer per jaar gewassen. Een muts maken kostte in 1935 200 fr., een muts wassen 15 fr. volgens P. Sterkens-Cieters. M. Van de Waal gaf de volgende prijzen in 1937: het maken van een gewone cornette 160 fr, het maken van een rouwmuts 140 fr., het wassen van een cornette 18 à 20 fr, vroeger slechts 0,5 fr.⁽⁷⁾.

Kunstschilder Frans Van Leemputten uit Werchter schilderde rond 1900 'Kaarskensprocessie te Scherpenheuvel'. Men zag er vrouwen met vleugelmutsen en cornetten uit de Kempen en vrouwen met een hoofddoek uit Brabant, vooral dan uit het Hageland.

In Hoogstraten en omgeving droeg men de

Afbeelding 2.

Afbeelding 3.

twee-toerkesmuts. Dit mutsje was geheel in witte kant. Het mutsje had twee rijen of toertjes van stijf geplooid stof. De lintjes onder de kin behoorden feitelijk van smal donkerblauw lint te zijn⁽⁸⁾. Heinz Havertz beschreef de streekdracht in Hoogstraten in 'Flandern' in W.O.II als volgt: "Schöne alte Volkstrachten wie diese aus der Gegend von Hoogstraaten, sind in Flandern leider nur noch selten zu finden". Volgens hem stierf de streekdracht in Vlaanderen uit.

De cornet of Kempische muts was zeer populair in Meerle⁽⁹⁾.

5. De trekmutts

De trekmutts werd ook kap of vleugelmuts of spanmutts genoemd. Deze mutts was twee maal zo duur als een cornetmutts. Het was feestkledij. Ze was ook ouder dan de cornetmutts. Op het eerste zicht was het een kapje en ene rand met neerhangende vleugels. Men had muttsen met korte en lange vleugels. Men droeg een klein zwart kalotje onder de kap. Er waren ook het stropje en de kopspeeldjes⁽¹⁰⁾.

De trekmutts bestond uit drie delen: de eigenlijke mutts of bol, de rand en het tussenstukje. Het stukje tussen rand en bol noemde men 'brugske' of 'bruggeske'. Het 'brugske' was een smal kantje, onderaan werd een zijden lint vastgenaaid. Dat lint knoopte men in de nek vast zodat de bol met een mooie ronding kwam te liggen. Ter hoogte van de slapen werd de rand verbreed met een ander kantje of met een stukje stof en nam de vorm van een vleugel. Zo ontstond de benaming vleugelmuts. De vleugels bedekten de oren en men noemt ze dan kortweg 'oren'. De bol was meestal geborduurd tule. Vanaf 1910 werd mechanische tule ingevoerd. De rand was uitgevoerd in kloskant. Meisjes droegen een vleugelmuts vanaf ongeveer 15 jaar. Er verschenen foto's van gouden bruiloften in Hoogstraten in 1950. Een eerste foto gaf de vrouw met de kap of Kempische trekmutts, een zwart halssnoer met paarden en een diamanten kruis. Een tweede foto gaf een vrouw met een witte mutts en een schouderdoek⁽¹¹⁾.

Afbeelding 7.

Afbeelding 8.

6. De spaanhoed

De spaanhoed was een grote lichte strohoed met geruite of gebloemde satijnen linten⁽¹²⁾. Men noemde hem ook luifelhoed. Hij werd over de kanten muts gedragen. De spaanhoed was de bescherming voor de kanten trekmut. Rond 1830 waren de Pompadourlinten populair⁽¹³⁾.

Afbeelding 9.

7. De kapmantel

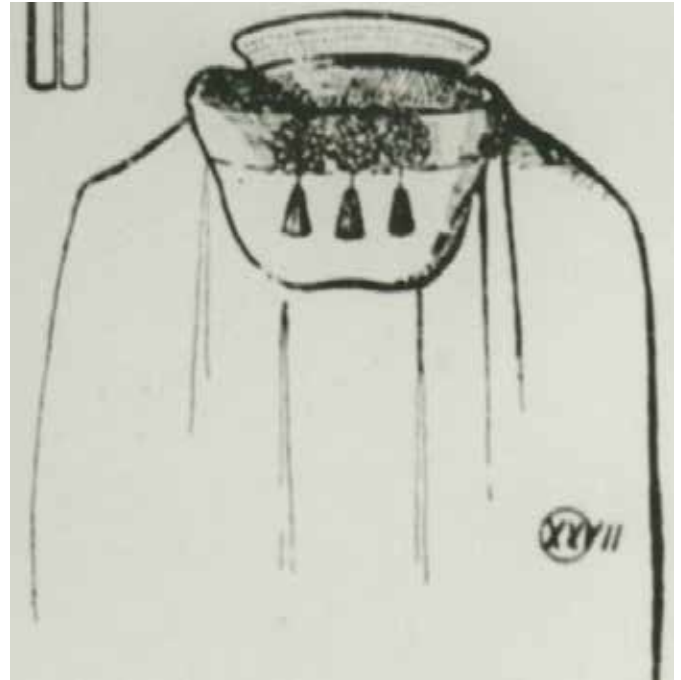
De kapmantel werd gedragen vanaf 16, 17 jaar. De duurste waren uit zwart laken en de kap was dan met satijn gevoerd. Men had ook goedkopere katoenen meestal paarse kapmantels, met opgenaaide repen gefronste stof⁽¹⁴⁾.

Afbeelding 10.

Afbeelding 11.

Afbeelding 12.

8. De omslagdoek of neusdoek

Men had in de Kempen heel wat Kasjmierneusdoeken (p. 30). In Rijkevorsel vond men gestoken neusdoeken⁽¹⁵⁾.

De 'gestoken neusdoek' is een Kasjmier wollen doek met een klein zwart middenstuk waaromheen een soort Perzisch patroon zich uitspreidt en die als hoofdkleur het oranje rood heeft. De Kasjmierimitaties werden geproduceerd met mechanische weefgetouwen in Frankrijk en Engeland. Men kon 15 kleuren verwerken. De imitaties hebben afgeknipte draden aan de achterzijde. Men sprak dan ook van een gestoken neusdoek. De imitaties werden later hergebruikt als tafelkleed⁽¹⁶⁾. Hemelsblauwe omslagdoeken vond men in de processies van Poppel en van Sint-Lenaerts⁽¹⁷⁾.

Afbeelding 13.

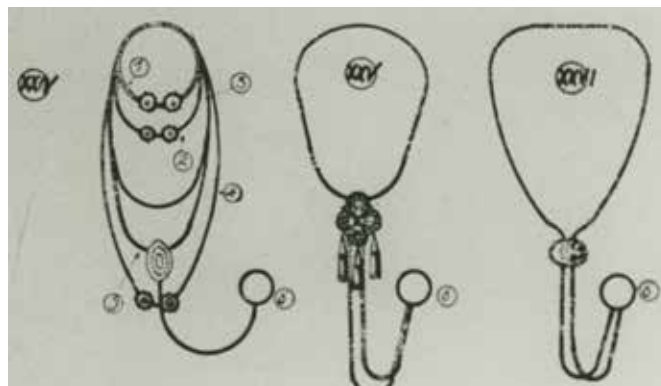
Afbeelding 14.

9. De pelerine

De pelerine was een zwart zijden manteltje, dat door de vrouwen in de zomer gedragen werd⁽¹⁸⁾.

10. Juwelen

De vrouwen in de Kempen droegen de volgende juwelen: borstspelden, een ceintuur met zilveren gesp en een zwarte gouden horlogeketting met schuiver. Tot de juwelen behoorden ook het gouden kruis met de lange ketting, de sierhanger of 'breloque', de borstspeld en de oorringen, vaak versierd met edelstenen of halfedelstenen. In Essen droeg men lange gouden oorbellen of slingers⁽¹⁹⁾.

Afbeelding 15.

Afbeelding 16.

Men vond ook trekmutsen in bedrukt katoen en werkcornetten in bedrukt katoen. De rok herinnerde aan de crinoline. De onderrokken waren uit rode baai, soms ook blauw. De voorschoot of schort was gebloemd of zwart of wit met kant⁽²²⁾.

13. Kledij op het veld

De vrouw in Hoogstraten droeg een lolleke of koofje of een weekdaagse muts vooral bij de arbeid op het land. De muts had aan de achterkant korte linten of strikjes. Het waren veelal lichtkleurige koofjes met kruisjes of bolletjes, rode of blauwe gespikkelde katoen, gerimpeld en met een strookje aan de voorkant en een strik van het zelfde materiaal van achter⁽²³⁾.

14. De streekdracht van de man in de Kempen

De man in de Kempen droeg de kiel. Deze was korter in het zuiden. Om de kiel te doen blinken, werd hij gewassen met een aftreksel van tarwezemelen. De blauwe kiel noemt men ook 'toekel'⁽²⁴⁾.

De faas, het hoofddekseel van de Kempen, kon verschillende hoogten hebben. In Essen sprak men van het 'fosken'.

De tophoed was de hoge zijden hoed, de buis. De halsdoek kon zowel halsdoek als zakdoek zijn. Klompen zijn in de Kempen klonen. Ze werden in de week geschuurd. De rode baaien hemdrok was goed tegen de jicht. De badfries was een korte overjas van dikke wollen stof. Hij werd in de winter gedragen. De naam komt van baai + fries (Frans: frise, ratine). De redingote was de processiefrak. De sloef was de schort.

In de winter droeg men Friese wanten en karzeien sokken. Karzei komt van karsaai genoemd naar Kersey in Suffolk, waar de stoffen geweven werden. In Limburg had men ook tireteinen rokken met veelkleurige strepen om naar de markt te gaan. Verder onderzoek moet uitwijzen of deze ook in de Antwerpse Kempen populair waren.

Afbeelding 17.

15. Het economisch belang van de textielsector in de Kempen

Arendonk was in de 15de eeuw bekend om zijn tijkennijverheid. Na 1700 kwam de kousennijverheid op. Rijen zwart geverfde kousen stonden toen op houten benen te drogen tegen de huisgevels. Ook saaïen mutsen en handschoenen werden daar gemaakt met de wol van de schapenkudden. Men telde in Arendonk 400 getouwen waarop kousen gebreid werden⁽²⁵⁾.

Reeds in de middeleeuwen was Hoogstraten bekend om zijn wolnijverheid. Ook in 1800 was het schaap belangrijk voor de wolnijverheid. In Hoogstraten telde men toen nog 1 schaap op 3 inwoners. 50 jaar later was de rol uitgespeeld. Het schaap was teruggevallen tot 1 op 9 inwoners. In 1850 had men in Hoogstraten en Arendonk 1 geit voor 6 inwoners⁽²⁶⁾.

In de derde kwart van de 18de eeuw werd kant geklost door een 10 -tal vrouwen uit Hoogstraten in opdracht van de Antwerpse handelaar Van Tilborghe. Het was dan ook een klein kantcentrum⁽²⁷⁾.

Hoogstraten was een lokale marktplaats. Daar werd ook heel wat textiel verhandeld. In 1755 telde Hoogstraten 1 linnenwever, 4 wolwevers, 8 kleermakers en 1 naaister.

Noten

- (1) P.STERKENS-CIETERS. Volkskleederdrachten in Vlaanderen. Antwerpen, 1935, p. 13.
- (2) Idem, p. 17.
M.VAN DE WAAL, Bijdrage tot de studie van de volkskleederdrachten in de Antwerpse Kempen -Oost-Vlaamse Zanten, 1937, nrs. 2-3, p. 34.
- (3) P.STERKENS-CIETERS, p. 20.
- (4) Idem, p. 18-19.
- (5) 'Goed gemutst' Mutsen en kleding 1900. Tentoonstelling Heemkundige Kring Essen 13-28 augustus 1988, p. 8.
- (6) P.STERKENS-CIETERS, p. 21.
- (7) Idem, p. 22.
M.VAN DE WAAL, p. 35-36.
- (8) 'Goed gemutst' Mutsen en kleding 1900. Tentoonstelling Heemkundige Kring Essen 13-28 augustus 1988, p. 5.
- (9) 'Goed gemutst', p. 6-7.
- (10) P.STERKENS-CIETERS, p. 24-25.
M.VAN DE WAAL, p. 34.
- (11) J.LAUWEREYS. Hoogstraten, aloude vrijheid-Jaarboek van Hoogstraten's Oudheidkundige Kring, 16jg, 1950, p.132.
Art. Twee trekmutsen-Volkskunst, december 2008, p. 15-17. Dit artikel werd opgesteld door Werkgroep 'kant en geschiedenis' van 'Kant in Vlaanderen VZW'.
- (12) P.STERKENS-CIETERS, p. 26.
- (13) Catalogus Tentoonstelling Van naaldje tot draadje - Geel Sint-Dimpna- en Gasthuismuseum van 20 mei tot 30 september 1979, p. 7.
BKRK-onderzoeksrapport. Kleding op het Kempens platteland. 3. Vrouwen. Geheugen Collectief VZW 2018, p. 22.
- (14) P.STERKENS-CIETERS, p. 28-29.
- (15) P.STERKENS-CIETERS, p. 31.
- (16) 'Goed gemutst', p. 10.
- (17) P.STERKENS-CIETERS, p. 27.
- (18) Idem, p. 32.
- (19) P.STERKENS-CIETERS, p. 32.
Catalogus Tentoonstelling Van naaldje tot draadje -Geel Sint-Dimpna- en Gasthuismuseum van 20 mei tot 30 september 1979, p. 7.
M.VANDE WAAL, p. 41.
- (20) P.STERKENS-CIETERS, p. 33-34.
Catalogus Tentoonstelling Van naaldje tot draadje -Geel Sint-Dimpna- en Gasthuismuseum van 20 mei tot 30 september 1979, p. 6.
- (21) 'Goed gemutst', p. 8.
- (22) P.STERKENS-CIETERS, p. 36.
M. VAN DE WAAL, p. 36.
Expo 'Streekdracht in de Antwerpse Kempen' in 1987 in het Vrieselhof te Oelegem.
- (23) 'Goed gemutst', p. 6.

- (24) H.VANNOPPEN. Streekdrachten in de provincie Antwerpen van 1500 tot het einde van de streekdrachten-
Jaarboek 2000-2001 Provinciale Commissie voor Geschiedenis en Volkskunde. Deel XII. Provincie
Antwerpen, 2002, p. 208-220.
P.STERKENS-CIETERS, p. 37-40
'Goed gemutst', p. 12.
- (25) A.MATHE. Grensdokter, p. 52-53.
- (26) E.VANHAUTE. Heiboeren. Bevolking, arbeid en inkomen in de 19de eeuwse Kempen, p. 107.
- (26) BKRK-onderzoeksrapport. Kleding op het Kampens platteland. 1. Inleiding. Geheugen Colletief, 2018, p. 17.
- (27) E.VANHAUTE, p. 135.

Afbeeldingen

1. Publiciteit voor de expo 'Catwalk' in het Stedelijk Museum van Hoogstraten.
2. De cornetmuts.
3. De cornetmuts uit Meer(Collectie Openluchtmuseum Bokrijk).
4. Muts met binders in Hoogstraten..
5. Vrouw met cornetmuts in Hoogstraten (uit HEINZ HAVERTZ. Flandern. Uitgegeven in W.O.II in Karlstad en Leipzig).
6. Kempisch vrouw op de Kaarskensprocessie te Scherpenheuvel (Reeks Belgische Folklore van Cote d'Or).
7. Cichorei De Beukelaar stelde de Kempische boerin voor met de vleugelmuts en met de Kasjmierneusdoek.
8. Vrouw in Kempische kledij in Essen met neusdoek, trekmut, ketting, strohoed en regenscherm (Oostvlaamse Zanten, 1937).
9. De vleugelmuts en de spaanhoed (rechts op de tafel) van de grootmoeder, die haar kleindochter ontvangt (Prent 'La Benediction de la Marraïne' van M. Carstens).
10. Palmzondag in de Kempen met zwarte laken en paarse katoenen kapmantels door Frans Van Leemputten in 1889.
11. Vrouw met zwarte kapmantel in Hoogstraten.
12. De kapmantel met staande kraag en kapversiering van kralen in Loenhout uit de studie van M. Vande Waal (Oostvlaamse Zanten, 1937).
13. Vrouw met Kasjmierneusdoek en cornet in het Gerard Meeusenmuseum te Essen.
14. Vrouw uit de Noorderkempen in streekdracht met omslagdoek en vleugelmuts en twee kleindochters, die de mode volgen (uit M.DIRICKX. Allemaal mensen).
15. Kettingen in de studie van Mary Vande Waal: links Loenhout: de zware ketting met pendentif of hanger en horloge en de fijne ketting met broche; midden Turnhout: een gouden ketting met pendentif en horloge; rechts Essen: gouden ketting met pendentif en horloge (Oostvlaamse Zanten, 1937).
16. Kleed met lijfje, banden en rok (links), voorschoot (midden) en opgetrokken voorschoot (rechts) in Essen uit de studie van M.Vande Waal (Oostvlaamse Zanten, 1937).
17. Boer met 'toekel' of kiel in Essen (Oostvlaamse Zanten, 1937).

STREEKDRACHTENCOMMISSIE - SD

Leden: Henri Vannoppen (voorzitter), Etienne Vankeirsbilck, Maria Rütten

Contact: wgSD@instituutvlaamsevolkskunst.be

Activiteiten: bezoek tentoonstellingen, voordrachten, publicaties

Vergaderingen: niet op regelmatige tijdstippen

ARCHIVEREN

IVV Archieven in KADOC

Het IVV-archief telt momenteel meer dan 2100 stukken. Wanneer we een archief in bewaring krijgen van archiefvormers of hun familie, worden de stukken vooreerst gerangschikt volgens thema zoals Vlaamse en buitenlandse bronnen, dans, klederdrachten, vendelen, muziek en muziekinstrumenten, cursuswerking, tijdschriften, heemkunde, administratieve nota's, thesissen, historische werken, feesten en festivalprogramma's.

Per stuk komen volgende onderdelen aan bod (wanneer van toepassing): nummering (alle stukken met 1818 in de code behoren tot de collecties van de IVV-verzameling); titel en auteurs; subtitel indien relevant; aard van het stuk (boek, brochure, losse bladeren, nota's); jaartal indien aanwezig (exact jaar of tijdspanne waarin de stukken thuishoren); omvang (aantal pagina's); inhoud (zoektermen en trefwoorden moeten opzoekingen vergemakkelijken); taal waarin het stuk geschreven is; eigen referentienummer; toestand van het stuk (normaal, te conserveren, problematisch).

De stukken worden vervolgens in zuurvrije dozen opgeborgen. Deze dozen hebben een standaardformaat, zo zijn ze gemakkelijk op te bergen in rekken. Op de buitenkant van de doos komen de nummers van de opgeborgen stukken onder de vermelding van IVV en archiefvormer.

Zoeken naar documentatie kan via de link die onder 'Archiveren' op de IVV-website wordt aangegeven. Opzoeken kan ook via de website van KADOC, maar dat vraagt wat meer inzicht in het te bewandelen pad. Hierbij alvast de link: <http://abs.lias.be/Query/suchinfo.aspx>

Wie stukken wil inzien, kan ze via de bibliotheek bestellen: leeszaal.kadoc@kuleuven.be. De meeste stukken bevinden zich in Heverlee, waar KADOC over 23 km archieflengte beschikt. Eens de stukken vanuit Heverlee in de Vlamingenstraat beschikbaar zijn, kunnen ze geraadpleegd worden in de leeszaal van KADOC. Raadplegen kan gratis. Reproducties zijn betalend. De leeszaal is toegankelijk van 9 tot 17 uur (maandag tot en met vrijdag).

Het IVV-secretariaat kan uiteraard ook assistentie bieden bij vragen over de archiefcollecties in KADOC.

Gert Laekeman

De Algemene Vergadering van IVV bracht in 2012 een bezoek aan de ondergrondse bunker van KADOC.

Van links naar rechts: Philip Bogman, Renaat Van Overbeke (†), Stefaan Haesen en Marcel Oelbrandt (†)

Archieven in Bewaring - AiB

De gehele of gedeeltelijke archieven van onderstaande archiefvormers worden door IVV beheerd en in samenwerking met Kadoc bewaard in geconditioneerde en aangepaste ruimtes bij Kadoc in Leuven.

- 00 - Instituut voor Vlaamse Volkskunst - IVV
- 01 - Renaat Van Craenenbroeck - RVC
- 02 - Walter De Decker - WDD
- 03 - Familie D'Haese - DHA
- 04 - Renaat Van Overbeke - RVO
- 05 - Fred Engelen - FEN
- 06 - Fik Van Velthoven - FVV
- 07 - Etienne Vankeirsbilck - EVA
- 08 - Yolanda Wils - YWI
- 09 - Felix Proost - FPR
- 10 - Alfons Van der Linden - AVL
- 11 - Wim en Katelijne D'Hollander - WKD
- 12 - Marc De Maertelaere - MDM
- 13 - Volkskunstgroep De Mandoerse - MAN
- 14 - Sus Geens en IVV - SGI
- 15 - Liza Bonnyngs-Huysmans - LHU
- 16 - Lou en Renaat Schraeyen - Van Bets - SVB
- 17 - Frans Jacob - FJA
- 18 - Vlaamse Volkskunstgemeenschap - VVG
- 19 - Josee Elst - JEL
- 20 - Verbond Limburgse Volksdansgroepen VLVG - VLG
- 21 - Robert Verbeke - RVE

JOUW ARCHIEF

- :: Je verhuist?
- :: Je gaat kleiner wonen?
- :: Je verwerft een archief?

Maar ...

wat doe je met je archief?

IVV biedt de mogelijkheid tot:

- professionele bewaring
- inbewaargeving of schenking
- archief kan steeds geraadpleegd worden
- inventarisatie door IVV
- ontsluiting

Alles wordt vastgelegd in een overeenkomst tussen jou en IVV.

We werken samen met KADOC in Leuven.

Voor meer info:

<https://www.instituutvlaamsevolkskunst.be/watmetmijnarchief>

Wat met jouw archief?

Meer info: <https://www.instituutvlaamsevolkskunst.be/watmetmijnarchief>

De bladwijzer is aan te vragen op het secretariaat

WERKGROEP ARCHIVEREN - AR

Leden: Stefaan Haesen (voorzitter), Johan Lambrechts en Gert Laekeman

Contact: wgAR@instituutvlaamsevolkskunst.be

Activiteiten: inventarisatie en beheer AiB, werving en opvolging

Vergaderingen: tweemaandelijks

INTERVIEW

Volkskunst na de oorlog aan de Leuvense universiteit

Leuven, najaar 1945. De tweede Wereldoorlog is net voorbij. De bevrijders worden enthousiast ontvangen. In de straten heerst een uitbundige sfeer van opjagende muziek en amoureuze taferelen. Woede en angst ook omwille van collaboratie en repressie. Maar niet iedereen is tevreden met de volgens hen 'zeer lage moraal'. Ze vinden en hebben de moed hiertegen te reageren. Het beoefenen van Vlaamse volkskunst is voor hen een goede remedie.

In Leuven ontstaan er, los van mekaar, in die periode twee volksdansgroepen. Eén van Leuvenaars, Reuzegom. En één van 'de studenten', voorlopig nog zonder naam. Met succes. Een eerste activiteit van Reuzegom is een wandeling naar het Kasteel van Horst waar een piepjonge Dree Pauwels (met zwarte krullebol links) enkele volksdansen aanleert. Ook de studenten trekken erop uit om te wandelen en te dansen.

Leuvenaars en studenten trekken er op uit om te wandelen en te dansen

Het leven herbegint

Dit verhaal in Leuven begint al in 1942. Niet omdat dit mijn geboortjaar is. De studententijd wordt doorkruist door de oorlogsjaren. Een moeilijke periode! Na één semester verbiedt de bezetter de lessen en de examens. Die kunnen pas doorgaan wanneer de eerstejaarsstudenten zes maanden gewerkt hebben voor de door de bezetter gecontroleerde Arbeidsdienst of - en zo zijn er velen - in een firma die voor de Duitsers werkte. Het is dan 1943. Ook in 1943 en 1944 werd er onregelmatig les gegeven. Er bestond al wel een studentenvolksdansgroep: de Pandoers. Neen, niet van de Leuvense politieagenten, al was de naam wel een knipoogje naar deze 'pandoeren'.

Wie waren deze pandoers? In het archief van Joost Proesmans stootte ik op briefwisseling van in het begin van deze eeuw tussen Joost en Wilfried Weets over 'het ontstaan en de bestaansredenen van de Kegelaar, een volkskunstgroep binnen KVHV Leuven Cultuur'⁽¹⁾. Weets haalt een schrijven aan van Rudolf Vanderwee: 'Effectief denk ik nog altijd met heimwee terug aan de schone uren die wij, als Pandoers, samen al hossend en dansend doorbrachten in de bovenzaal van het Vlaams Huis in de Bondgenotenlaan. Maar ook andere evenementen zoals gezellige lentewandelingen naar de Kesselse bergen of in de Heverleese bossen roepen nog altijd aangename herinneringen op en al beginnen ze stilaan toch te vervagen want de ouderdom (81) begint stillekesaan aan mij te knagen en het geheugen laat ons in de steek.

Bij de bevrijding komt er een abrupt einde aan de werking van de Pandoers. Pas in januari 1945 beginnen de lessen en het academiejaar opnieuw een regelmaat te krijgen en kan het echte studentenleven opnieuw starten. Ook volksdansers zochten mekaar op. Ze maakten in het academiejaar 1945-1946 kennis met enkele vroegere Pandoers

Voordanser Jan De Muynck, violist Frans Baert en Gilbert Maes waren enkele initiatiefnemers. Andere studenten hadden interesse en spoedig vormden zij een vriendengroepje. Onder hen waren er ook een aantal jongeren wiens ouders slachtoffer waren van de repressie. Zij zochten mekaar op om samen met andere studenten een 'onschuldige hobby' - volksdansen - uit te oefenen. De naweeën van de collaboratie vormden geen hinderpaal. Iedereen was welkom.

'Sommigen waren ervaren dansers, anderen huppelden nogal onbeholpen rond. Die voelden zich geen echte volksdanser. Ze waren helemaal niet geïnteresseerd in optredens. Ze kwamen wel graag dansen - dansen was

(1) Wilfried Weets was in 1990-1991 hoofdredacteur van Ons Leven en schreef verschillende werken over het studentenleven: Historische schets van het studentenleven, Vliegt de Blauwvoet - Vlaamse vaandels, rode petten: honderd jaar KVHV - Tussen traditie en beweging.

Dansen waren het stramien waarrond alles draaide.

immers het stramien waarrond alles draaide - maar ze wilden vooral een praatje slaan en genieten van de sfeer.

Deze groep had voor hen een dubbel doel: aan de ene kant zochten ze een vreugdevol en 'jouissant' samenzijn in kwaliteitsvolle culturele activiteiten, maar - en dit maakte van hen een buitenbeentje - aan de andere kant wilden ze een nieuw zinvol studentikoos leven, los van de clubs. Ontspanning en studeren hadden als doel later een positie te verwerven die Vlaanderen nodig had om zich te ontwikkelen. En daarvoor moesten ze slagen in de examens.

De Kegelaar

Na een goed jaar had de dansgroep nog altijd geen naam. Frans Baert, de latere senator, zei het zo: 'Ze bestond eigenlijk niet, maar ze wandelde en danste wel. En statuten? We waren hoogstudenten, die dat niet nodig hadden.'

Maar deze groep zonder naam begon spoedig te bloeien en kreeg een zekere faam in studentenkringen. Op zeker ogenblik vroeg de V.M.S (De vereniging van Vlaamse Meisjesstudenten) om hun Kempische Avond op te vrolijken.

Graag, maar... nu moest ze wel op zoek naar een naam. Het werd: 'Volkskunstgroep De Kegelaar', naar de populaire gildedans uit Diest, die toen nog steeds gedanst werd in de gilde 'De Leliekamer'.

Een logische keuze: de kegelaar uit Diest was hun meest geliefde dans. 'De Kegelaar', dat klinkt toch ook heel wat mooier toch dan 'hoppas' of 'polka', want dat had het ook kunnen zijn! We kunnen die keuze zeer goed begrijpen: het was een plezierige, vlotte, ritmische dans voor 9 personen: drie jongens, zes meisjes. Twee meisjes voor één jongen. Wat konden de mannelijke dansers in de veertiger jaren nog meer wensen!

Hugo Schiltz was er ook bij op die Kempische Avond. In zijn dagboeken schrijft hij hierover: 'Er werden prachtige volksdansen uitgevoerd, in Kempische Klederdracht. Gezonde volkskunst. Hoe eenvoudig-mooi dat buigen en keren, rondhuppelen. Het is bijna hoofs. Hoe steekt daarbij af de domme, groffe houding van een deel van de studenten. Ze gillen en fluiten als een meisje op het podium durft komen'⁽²⁾.

'Hugo Schiltz? Was die ook bij de Kegelaar?' vragen wij ons af. Daarover bestaat er geen eensgezindheid. Sommigen zijn kordaat: 'hij was geen lid. Wij kennen hem wel van in Leuven, hij had contacten met de Kegelaar en stond zeker sympathiek tegenover de groep.' Paul Huybrechts, die Hugo's biografie schreef, beweert in het boek 'Hugo's heilige vuur. De intieme biografie van de jonge Hugo Schiltz 1927-1954' van wel: 'Hij werd lid van vele verenigingen. De meest interessante daarvan was De Kegelaar, een volksdansgroep met later ook een zangkoor'⁽³⁾.

Het weekblad 't Pallieterke beweert dan weer van niet. Dit in zijn speciale stijl: 'de Kegelaar waarvan Schiltz, bij ons weten, géén lid geweest is. De boezeroen aantrekken, en vrolijke danspasjes maken op de toon van een volksliedje is niet bepaald de stijl van Schiltz'⁽⁴⁾.

Nog Optredens... zelfs in het buitenland

De Kegelaar trok in 1948 naar Nederland, om deel te nemen aan de 'Sociaal-Academische studiedagen' in Nijmegen. 'Het werd een eerste hoogtepunt in het nog jonge bestaan van de groep. Momenten om nooit te vergeten voor de studentengeneratie van toen.'

(2) Hugo's heilige vuur, Paul Huybrechts, Meulenhoff-Manteau, Antwerpen-Amsterdam, 2009,

(3) Hugo's heilige vuur, Paul Huybrechts, Meulenhoff-Manteau, Antwerpen-Amsterdam, 2009, 507

(4) 't Pallieterke, 35e jaargang - nr 37 van donderdag 13 september 1979

De volksdansgroep, het koor en het mannenkwartet traden op. Dirigent Wies Pée mocht niet mee. Reizen door Europa was enkele jaren na de oorlog geen sinecure. Zonder paspoort kon je niet naar het buitenland. En dat had Wies niet. Een gevolg van zijn verblijf in het 'pensionaat' van Lokeren? Wie zal het zeggen?

Karel Hemmerechts praatte het programma aan mekaar. Ook Dr. Paul Jansen van Janssen-Farmaceutica was aanwezig op dit congres, maar niet als Kegelaar.

Frans Baert schreef hierover: 'Het werd een reusachtige ervaring naast een reusachtig succes, dat ons dithyrambische felicitaties en dankwoorden van Prof. Pater Van Gestel (de paus van de studiedagen) en zijn blijvende vriendschap en steun opleverde.'

Bij het lezen van deze zin moest ik toch even de encyclopedie raadplegen al veronderstelde ik wel dat het om een reusachtig succes ging. En ja hoor:

Een *dithyrambe* (Gr. διθύραμβος) of *dithyrambos* was in het Oude Griekenland een extatische lofzang op Dionysos, de god van de wijn en van de vruchtbaarheid. Dithyrambos was naast een lofzang ook een naam voor Dionysos.

Een 'dithyrambische sfeer' heerste er ook tijdens een trip naar Eupen. Al vinden we dit woord in dit verband nergens terug. Maar ja, de meeste Kegelaars waren nuchterder dan de politieke Frans Baert. Zij spreken gewoon over een buitengewone reis die lang bleef nazinderen. Ze waren vooral onder de indruk van de uitgelaten sfeer en de klik die er tussen de Eupenaars en de Leuvense studenten heerste.

De meeste indruk liet het 'Trizonesier-lied' na. Stel u voor. De oorlog is nog geen drie jaar voorbij. Duitsland wordt zwaar gestraft. De Oostzone wordt bezet door Rusland. West-Duitsland door de Westerse geallieerden. Het heeft nog geen officieel volkslied. En dan verschijnt een carnavallied. '*Wir sind die Eingeborenen von Trizonesien*'. Het werd zo populair dat het een frivole volksliedvervanger was voor West-Duitsland in een tijd dat er nog geen officieel volkslied was. Het lied drijft de spot met de constitutionele status van de drie westelijke zones die door de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk, bezet werden.

'*Ein Trizonese hat Humor, er hat Kultur, er hat auch Geist*'... daar in Eupen voelde de Kegelaar zich natuurlijk thuis. Dat lied te mogen meezingen was voor de studenten hun idee van vrijheid.

Consileum abeundi⁽⁵⁾

In het voorjaar van 1948 werd leider Frans Baert bij de Vice-rector geroepen. Zo iets gebeurde alleen maar bij ernstige misdrijven. Wat was er dan wel gebeurd?

Mgr. Litt las hem een artikel uit het reglement van de universiteit voor:

'gemengde vergaderingen van studenten en meisjesstudenten mogen slechts plaats vinden in aanwezigheid van een professor of een priester'.

In de Kegelaar werd er gedanst. Geen mannendansen, maar paar- en kringdansen met jongens en meisjes. In 'de Kegelaar' zelfs twee meisjes met één jongen. Het was dus niet te verwonderen dat leider Baert bij de vice-rector ontvangen werd.

Dit is voor ons nu een onwezenlijk en ongeloofwaardig verhaal. Maar in de twintigste eeuw konden jongens en meisjes niet zomaar samen werken, studeren, laat staan ontspanning nemen en dansen. En in Leuven, waar zoveel jonge mensen woonden, was het 'gevaar van losbandigheid' groot. De geestelijke overheid waakte dan ook zeer streng over de 'zuiverheid' van de studentenbevolking.

Aan priesters, die sympathiek stonden tegenover de Kegelaar, was er geen gebrek. Herman Verheeke, zowat de aalmoezenier, was onmiddellijk bereid te helpen. Triomfantelijk trok Frans met dit heuglijke nieuws opnieuw naar het rectoraat.

Wir sind die Eingeborenen von Trizonesien

*Mein lieber Freund, mein lieber Freund,
Die alten Zeiten sind vorbei.
Ob man da lacht, ob man da weint,
Die Welt geht weiter eins, zwei, drei.
Ein kleines Häuflein Diplomaten macht heut' die
große Politik.
Sie schaffen Zonen, ändern Staaten.
Und was ist hier mit uns im Augenblick?
Wir sind die Eingeborenen von Trizonesien.
Heidi-tschimmela-tschimmela-tschimmela-
tschimmela bumm!
Wir haben Mädelein mit feurig wildem Wesen
Heidi-tschimmela-tschimmela-tschimmela-
tschimmela bumm!
Wir sind zwar keine Menschenfresser,
Doch wir küssen um so besser.
Wir sind die Eingeborenen von Trizonesien.
Heidi-tschimmela-tschimmela-tschimmela-
tschimmela bumm!
Doch fremder Mann, damit du's weißt.
Ein Trizonese hat Humor.
Er hat Kultur, er hat auch Geist.
Darin macht keiner ihm was vor.
Selbst Goethe stammt aus Trizonesien,
Beethovens Wiege ist bekannt.
Nein, so was gibt's nicht in Chinesien,
Darum sind wir auch stolz auf unser Land.
Wir sind die Eingeborenen ...*

(5) Latijn: "Van plan om weg te gaan"

Enkele dagen later werd hij opnieuw uitgenodigd. Derde keer, goede keer? Helemaal niet! Litt vond dit een belachelijke oplossing. Het besluit van de rectorale raad: 'de groep mag niet meer gemengd samenkomen!'

Waarom belachelijk? Het blijft tot vandaag gissen ... Herman Verheeke was pas in 1947 in Gent priester gewijd en behaalde toen het Baccalaureaat in de Theologie en de Licentie Wijsbegeerte en Letteren (Klassieke Filologie). Hij voldeed dus aan de voorwaarden.

Waarschijnlijk was het de bedoeling de groep te laten verdwijnen wegens zijn politiek gedachtegoed. Amnestie en federalisme, verboden begrippen toen! Maar dat is niet gelukt. Frans Baert verwoordde het zo: 'Zeker ook omdat er over de groep geen kwaad woord kon gezegd worden. Zowel de studentenpolitiek als de volkskunstactiviteiten werden immers met nauwelijks zichtbare straffe hand geleid door een kern die zich de zeven puriteinen noemde.'

Hoe reageerde de Kegelaar op het verdict van het rectoraat? Er kwam geen commentaar op de vice-rector. De werking ging gewoon verder. De Kegelaar... hij danste voort!

Bezinning

'Volkslied, volksdans, huismuziek en lekespel zijn blijvende cultuurwaarden voor een volk'. Dit principe van WEVO is steeds de bekommernis gebleven in de Kegelaar: de waarde van de eigen cultuur, de grote rol van de muziek in het geestelijk leven van een volk en de zorg voor de medemens. Hierbij hoorde ook de bezorgdheid voor heel het geestelijk patrimonium door het in ere herstellen van de oude dansen en liederen en van de heidense en christelijke feestkalender met de kerst- en joelfeesten, driekoningenvieringen, meitradities...

Het kerstfeest, met de bijbehorende kersttocht, was elk jaar een van de hoogtepunten van het kegelaarsjaar. Poëzie speelde hierin een belangrijke rol. Ook toneel.

Het eerste kerstfeest ging in 1946 door in Averbode. En werd er toneel gespeeld. Herman De Backer was hierbij de centrale figuur. Hij koos het stuk 'Kermisvolk op kerstmis', een bewerking van 'Le Noël sur la place' van Henri Ghéon. Twee jaar later waagde men zich aan 'Waar de ster bleef stille staan' van Felix Timmermans.

Herman De Backer was de echtgenoot van Kegelaarske Rika Ocken. Zij huwden reeds in 1946. Rika had haar diploma van licentiaat geschiedenis behaald in 1944. Ze werkte als vrijgestelde bij de Katholieke Arbeiders Vrouwengilden (KAV), waar ze onder meer het land afreisde om het vrouwenstemrecht te propageren. Zo bekostigde ze de verdere studie van Herman die zich nog, na zijn studie geschiedenis, succesvol inschreef in de faculteit geneeskunde en ook nog filosofie studeerde.

Rika kennen we allemaal als minister. Op 24 april 1974 werd ze minister van Nederlandse Cultuur en Vlaamse Aangelegenheden in de regering-Tindemans I. Ze maakte gedurende bijna 7 jaar deel uit van alle daaropvolgende regeringen tot en met de regering-Martens IV. In die laatste regering opende ze als staatssecretaris van cultuur het Vlaams Cultuurcentrum De Brakke Grond in Amsterdam.

Ze was zelfs in feite de eerste Vlaamse minister-president, hoewel die term nog niet gebruikt werd. Voorzitter van de Vlaamse Executieve, de voorganger van de huidige Vlaamse regering, heette dat toen. Als politica bleef ze haar idealen van de kegelaarstijd trouw. In 1973 diende ze een wetsvoorstel tot verwerving van beperkte amnestie in. De tekst werd zelfs nooit in overweging genomen.

*Op tocht met de Kegelaar.
Rika Van Ocken, vierde van links. Herman De Backer, derde van rechts*

Herman werkte na zijn studies lang als huisarts en adviserend geneesheer bij het christelijke ziekenfonds CM. Later werd hij ook nog hoogleraar en doceerde hij onder meer 'geschiedenis van de geneeskunde' aan de KU Leuven. De Backer was ook jarenlang de bezieler van de Volkshogeschool KVHV (Katholieke Vlaamse Hogeschooluitbreiding).

Maar terug naar het kerstfeest. Herman en Rika waren gehuwd en hadden dus een huis. Zij stelden dat ter beschikking voor de repetities. Herman was toen naast zijn studentzijn ook de duivel-doet-al. Hij regisseerde en speelde de hoofdrol.

Als voorbereiding op deze kersttocht trok Frans Baert samen met Lieve Van de Berghe, Cyrille Daems en Filip Lambrechts naar Averbode om een zaaltje en kamers te huren in een hotelletje.

De Kegelaar ging dus zelfs gemengd op weekende. Dit gemengd samenzijn had onvermijdelijk een Invloed tot op het meest persoonlijke vlak: het liefdesleven. Er kwamen heel wat vrijende koppels binnen de Kegelaar tot stand. In deze zo private en intieme aangelegenheid van het liefdesleven, was het in de Kegelaar de gewoonte en verplicht de leider tijdig hierover in te lichten. Deze ongeschreven regel werd bijna altijd strikt nageleefd. Meer nog, in het openbaar mekaar knuffelen was verboden. Vriendschappelijk met mekaar omgaan, dat mocht. Maar... de afstand tussen mekaar moest altijd discreet blijven.

Studentikoos Kegelaarsverzet: de Verbondsvlag

We kunnen niet voorbijgaan aan een in die tijd opzienbarende actie: de roof van de Verbondsvlag.

Het KVHV organiseerde in 1948-1949 zijn 45-jarig lustrumfeest. Roger Fieuw was praeses en prof. Jules Cardijn was erevoorzitter van het KVHV, al sinds 1944. Dit was niet naar de zin van de Kegelaar. Volgens Cardijn hadden Vlaams-nationalistische politici de vooroorlogse studentengeneraties op het extremistische pad gebracht. Dat mocht niet meer gebeuren en Cardijn vond dat het de taak was van de professoren om voor de studenten de nodige lessen te trekken uit het verleden. Bijgevolg kon het KVHV voor hem geen ander standpunt innemen dan de belgicistische houding die het sinds de bevrijding had ingenomen.

Dat het oude Verbondsvaandel – een ontwerp van Joe English uit 1908 en een echt historisch symbool – door Dr. Albert Van Driessche, de 'éérste vaandrig' van het Verbond, aan KVHV-praeses Fieuw overhandigd was, was voor de Kegelaar zoveel als een morele erkenning van het door haar belgicistische naoorlogse Verbond.

Het plan rijpte om het vaandel, dat ter bewaring aan prof. Cardijn was toevertrouwd, te bemachtigen. Ze waren met vijven om het complot te smeden: vier kegelaars: Frans Baert (ook voorzitter van KVHV-cultuur), René Burm, Gilbert Maes (leider van De Kegelaar) en Lode Van Tilborgh. Ook Hugo Schiltz werkte er aan mee. Het zou uitgevoerd worden tijdens een bal in de Leuvense schouwburg dat het lustrumjaar afsloot. Prof. Cardijn en zijn echtgenote waren uitgenodigd en aanwezig.

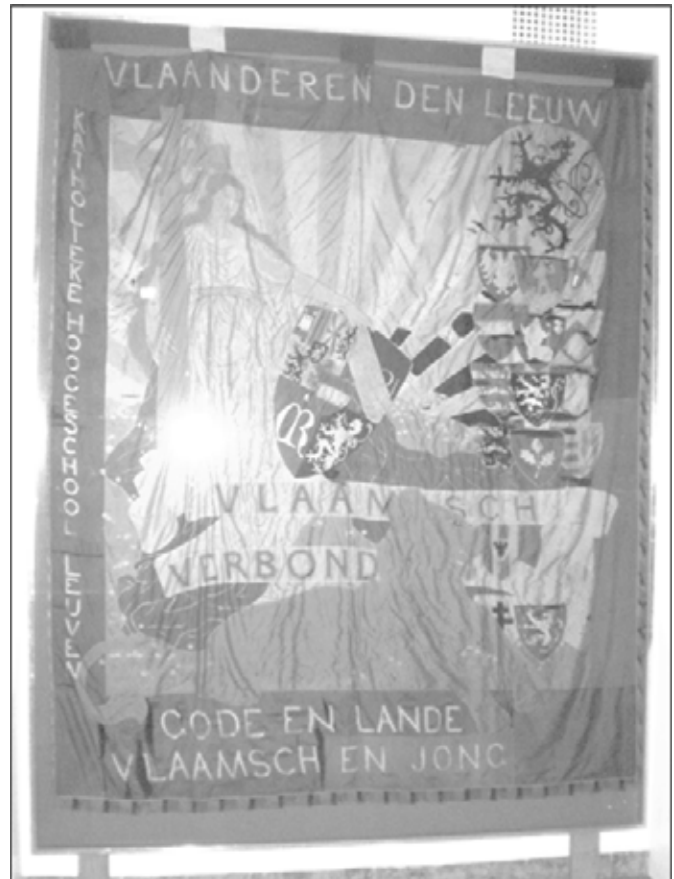
Moeilijk was het niet, het plan was zeer goed voorbereid. Vanuit het hotel Majestic tegenover de schouwburg belde één van de samenzweerders naar het huis van Cardijn. Hij vertelde aan de dienstbode dat de professor hem, voorzitter van het KVHV, opgedragen had het Verbondsvaandel te komen halen om het in de balzaal op te hangen.

Lode van Tilborg, stond aan de deur van Cardijns woning te wachten tot hij de telefoon hoorde rinkelen. Hij belde enkele minuten later aan en vroeg beleefd naar de vlag om ze aan de professor te geven. De dienstbode overhandigde ze zonder enige argwaan. Op hetzelfde ogenblik vroeg Gilbert Maes op het bal mevrouw Cardijn ten dans. Het perfecte alibi!

Natuurlijk ontstond er grote commotie bij het Verbond toen prof. Cardijn enkele dagen later de verdwijning vaststelde. De gerechtelijke politie werd ingeschakeld en verrichtte huiszoekingen bij Leuvense studenten en bij enkele vooroorlogse verbondspraesides. Maar alle pogingen om de dieven te vinden en te betrappen mislukten.

Kort daarop verscheen in De Standaard een studentikoos verhaal van de vaandelroof, duidelijk van de hand van één van de daders. De hele zaak van de roof van het Verbondsvaandel zorgde bij de Leuvense studenten in elk geval voor de nodige hilariteit.

En de vlag? Die verdween voor vele jaren. Waarheen? Niemand weet het. Iedereen heeft al die tijd gezwegen.

Verbondsvlag ontworpen door Joe English in 1908

Lode Van Tilborg heeft duizenden doodsangsten doorstaan en wou zich enkele keren aangeven bij de politie. Gelukkig kon hij ervan overtuigd worden dat het geheim veilig was bij de Kegelaar. De eerste keer dat de vlag terug in de openbaarheid kwam, was in 1955. Ernest Claes spreidde ze op 23 maart 1955 uit over de kist van de student-prins Jef Van den Eynde wiens stoffelijk overschot op die dag overgebracht werd van Maastricht naar het kerkhof van de abdij van Vlierbeek nabij Leuven.

Wat na de studententijd?

Een echte volksdanscarrière zat er voor velen niet in. Het bedrijfsleven, een academische carrière, de politiek... wachtte op hen.

‘Het was een mooie tijd omdat we er mens geworden zijn’. Dat is de rode lijn die ik in de archieven en tijdens vele gesprekken terugvond. ‘Al zat niet iedereen altijd op dezelfde lijn, dan werd er toch naar samenwerking gezocht.’ De vriendschap van hun studententijd bleef bij velen ook na Leuven verder bestaan. Levenslang.

Ik heb in dit kort overzicht geen verzameling van anekdotes uit hun Leuvense tijd gemaakt. Wel hoop ik dat het een samenvatting van een ongewone tijd van meer dan zeventig jaar geleden geworden is. De oorlog was net voorbij. Ons land was door mekaar geschud om meer dan één reden. Er was de ontlading om de herwonnen vrede en vrijheid. Er was de diepe kloof omwille van de naweeën van de oorlog en de repressie. In die periode groeiden deze studenten op tot volwassenen.

1945 en 2022 kunnen niet met mekaar vergeleken worden. We kunnen nu eens onbegrijpend het hoofd schudden omdat een beginnende vrijage moet gemeld worden aan de leider van de groep. Of glimlachen met het besluit van een vicerector die gemengd dansen verbiedt.

Ik kwam heel wat namen tegen. Er staan er bijna geen in dit verslag. Sommigen zegden me helemaal niets. Mia Lambrechts, Rosa van Hoogenbemp, Jef De Reuze, Rudolf Vanderwee, Pieter-Antoon D’Haese... Enkele andere wel. Herman Vanderwee (van hem kreeg ik het vak ‘Economische geschiedenis’ in de tweede kandidatuur), Piet van Bogaert (van hem kreeg ik opleiding in de Kredietbank), Ward Tielemans (directeur in de Kredietbank), Nand ’t Sas (hij trok met mij enkele dagen door Düsseldorf en Frankfurt op zoek naar een stageplaats). Met geen enkele van hen bestond er enig vermoeden dat we in dezelfde volksdansgroep geweest waren.

Enkele anderen kent iedereen: Frans Baert, Hugo Schiltz, Rika Ocken.

Voor al de Kegelaars en Kegelaarskes van toen betekenen al die namen heel wat: want van allen hebben zij iets meegekregen voor het leven. Vriendschap.

Johan

VOLKSVERHALEN

Verhalen tussen 'een vergeten naamdag' en 'verloren maandag'

Een rustige maandagmorgen in november. We genieten van een laat ontbijt. Op de achtergrond weerklinkt de Herfst van Vivaldi.

Cécile verbreekt plots de stilte. 'Welke dag is het vandaag?' Mijn vredige stemming slaat om in paniek. 'Welke dag is het vandaag?' Dat is haar versie van een vervelende vraag: 'wat zijt ge nu weer vergeten?'

Maandag, 22 november... ik moet even nadenken. Haar verjaardag is pas volgende week. En die valt steeds een week na... het feest van Sint Cecilia. Haar naamdag! De patrones nog wel van muziek, instrumentenmakers en zangers.

Van een ongewone huwelijksnacht naar een wereldwijd volksliedje.

*Sint -Cecilia
door Guido Reni*

Cecilia behoorde tot een belangrijke Romeinse familie. Zeer jong nog werd ze gedwongen te huwen met een zekere Valerianus, ook een afstammeling van voorname Romeinen. Op 22 november 230 stierf zij de marteldood omdat ze voor haar huis het christendom predikte. De beulen probeerden haar eerst met kokend water te doden, maar toen dat niet lukte, werd zij onthoofd. Ook haar man stierf tijdens die vlaag van christenvervolging.

Tijdens haar huwelijksfeest trok zij zich 'te midden van de feestmuziek' even terug en vroeg zij haar maagdelijkheid te mogen bewaren. Zo staat het beschreven in de antifoon van de vespers van haar feestdag: *Cantantibus organis Caecilia virgo in corde suo soli domino decantabat dicens fiat domine cor meum et corpus meum immaculatum ut non confundar*, of vertaald *Terwijl orgeltonen klonken, zong Cecilia in haar hart voor de Heer alleen met de woorden: Mogen, Heer, mijn hart en mijn lichaam vlekkeloos blijven, opdat ik niet beschaamd zal worden.*

Door dit 'terwijl orgeltonen klonken, zong Cecilia' werd ze patrones van musici, fanfares, instrumentenmakers en zangers. Deze naamdag was ik dus ook dit jaar ook vergeten. Niet zo verwonderlijk. In mijn familie werden de naamdagen niet speciaal gevierd. In Céciles familie wel. Zoals dat vroeger in het katholieke Vlaanderen het geval was.

De verjaardagen zelf worden nog niet zo lang gevierd. De feestjes met de schoolkameraadjes en de lekkere taart met kaarsjes raakten pas na de tweede wereldoorlog echt ingeburgerd.

De kinderen van voor de oorlog konden dus geen wens doen als ze de kaarsjes in een keer uitbliezen.

Maar het liedje 'Happy Birthday' kenden ze waarschijnlijk wel. Dat werd al geschreven in 1894 door de Amerikaanse zussen Mildred Jane en Patty Smith. De twee zussen - Patty was directrice in een kleuterschool - schreven het voor een boekje met liedjes voor kleuters 'Song stories for the Kindergarten'. Deze liedjes moesten volgens de zussen een eenvoudige melodie hebben, er moest genoeg herhaling en variatie in zitten en de melodie moest bij de emotie van de tekst passen. Eén ervan was 'Good Morning to all'. Met dit liedje, op de muziek al van Happy Birthday, begonnen de kinderen van de school van Patty elke schooldag.

Enkele jaren later veranderden de zussen Smith de tekst in 'Happy Birthday to you/ Happy Birthday to you/ Happy Birthday dear / Happy Birthday to you'. Spoedig geraakte deze versie bekend in heel Amerika en verspreidde ze zich over de hele wereld. Ook nu nog beginnen kinderen en volwassenen het liedje spontaan te zingen bij iemands verjaardag.

Geschenkheiligen, wat hebben zij met licht en donker te maken?

Een week na haar verjaardag is het alweer feest voor Cécile. Op 6 december komt immers Sinterklaas ook bij haar langs. Dat de goede oude 1700 jaar oude man dat niet alleen doet, maar sinds de tweede helft van de negentiende eeuw met de hulp van Zwarte Piet, zet in deze tijd van 'Black lives matter' veel kwaad bloed.

Maar waarom is Zwarte Piet eigenlijk zwart? Voor het antwoord hierop moeten we terug naar de middeleeuwen. Toen werd het zwart geassocieerd met het negatieve, het slechte in de maatschappij. De bijbeltegenstelling tussen licht en duisternis werd letterlijk voorgesteld als wit en zwart. Voor de middeleeuwen waren het vagevuur, de hel en de duivel een ware becommernis. De heiligen, ook Sinterklaas, werden dikwijls afgebeeld met een duivel aan hun voeten. Deze symboliseerde zo het kwaad dat steeds en overal om de hoek loert.

Kinderen lieten zich toen als Sinterklaas omringen door zwarte duiveltjes. Op 6 december werd er in de kloosterscholen één leerling uitgekozen die drie dagen lang, verkleed als de heilige bisschop, de plak mocht zwaaien in de school, maar ook daarbuiten. Hij liep dan met zijn gevolg van duivels in stoet door het dorp. Niet om geschenken te geven, maar om geld en eten te bedelen. Die duivels maakten hun gezicht zwart en droegen duivelsmaskers. Zeker geen zwarte Afrikanen dus!

De burgerij was niet gelukkig met deze bedeltochten van de jeugd. Zij mondden heel vaak uit in strooptochten. Langzamerhand kregen de huiselijke 'dakbezoeken' van de Sint, die zelf de geschenken bracht, meer en meer aandacht. Piet werd eerst een helper, die zwart was door het roet van de schoorsteen. En hij 'evolueerde' verder tot de zwarte ietwat domme knecht met zijn pagekostuumpje waartegen nu al een hele tijd geprotesteerd wordt.

Eén bedenking heb ik hierbij: Zou de zak die hij steeds bij zich heeft en waarvoor wij zo'n angst hadden in onze jonge jaren, toch geen overblijfsel kunnen zijn van de oorspronkelijke demonen?

Wit en zwart, licht en duisternis... zij spelen ook nu nog hun rol, zeker bij aangrijpende gebeurtenissen. We worden er dagelijks mee geconfronteerd tijdens het TV-nieuws.

Een moord, een natuurramp, aanslagen, collectieve ontslagen... op die ogenblikken komen mensen vaak samen en steken dan ten teken van protest of medeleven vuren aan. Kaarsen worden op de plaats van het onheil neergezet. Vuurwerk en bommetjes worden gebruikt bij betogingen...

Wit en zwart, licht en duisternis... zij spelen ook hun rol in de viering van die andere geschenkheilige Sint-Maarten. Op 11 november, zijn naamdag, begint de donkere periode van het jaar. In de middeleeuwen werd er, naast de vastenperiode voor Pasen, op 11 november een tweede vastenperiode in het leven geroepen. Deze duurde tot Kerstmis. En zoals tijdens het carnavalsfeest op de vooravond van Aswoensdag werd er ook nu rijkelijk gegeten en trokken bedelaars van deur tot deur.

Sint-Maarten verdeelt zijn mantel (door Antoon van Dyck)

Rond deze periode werd het vee uit de weiden geleid en werd de pacht betaald. De avonden werden korter, er moest voor vuur, voedsel en warme kledij gezorgd worden. Dat dan vuren aangelegd worden om licht en warmte te geven, ligt voor de hand: zo ontstond het gebruik van de Sint-Maartensvuren.

Het bekendste verhaal over Martinus is dit dat hij bij de stadspoort van Amiens voor een naakte bedelaar de mantel van zijn uniform in twee stukken sneed en hem de helft ervan gaf. Door dit grootmoedig gebaar werd hij niet alleen de patroonheilige van de bedelaars en de armen, maar ook een gevierde kindervriend.

Vaak vertonen zijn vieringen veel gelijkenissen met een sinterklaasviering. Net zoals bij het Sinterklaasfeest namen kinderen de rol van de bedelaars en van het bedelzingen over. Ze trokken van huis tot huis met een bietenlantaarn. Het gebruik van deze lantaarn was niet alleen symbolisch, maar ook zeer praktisch. Het licht ervan zorgde er ook voor dat de zangertjes herkend werden als eerlijke mensen.

De bietenverlichting met Sint-Maarten is dus zeker geen na-apen van de recente bij ons ingevoerde griezelige Halloweenverlichting.

Het eindejaar, licht en liefde.

Licht speelt ook weer een belangrijke rol op het einde van het jaar. Maar nog niet zo lang. Van elektrische verlichting thuis was er voor 1925 geen sprake. Onze ouders en grootouders kenden onze huidige uitbundige eindejaarsfeesten niet. Deze kwamen pas heel wat later.

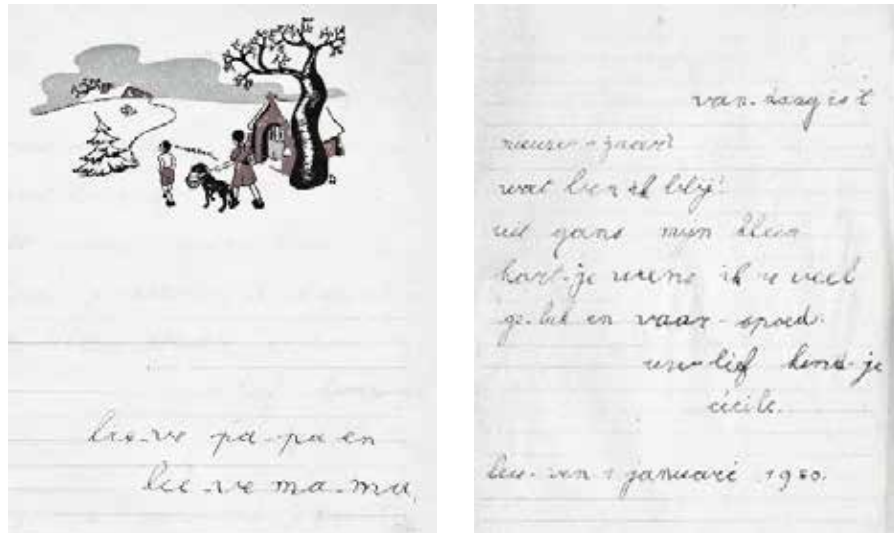
Kerstmis was toen alleen een kerkelijk feest. Op kerstavond mochten we mee naar de nachtmis. Dit was waarschijnlijk de enige dag van het jaar dat we zo lang mochten opblijven. Het was wel een 'vervelend lange mis'. Drie na mekaar. De eerste werd plechtig opgedragen met drie priesters. Het parochiekoor zong op het oksaal naast de traditionele miszangen ook enkele kerstliederen. De tweede en de derde waren 'gelezen' missen, alleen maar door de pastoor zonder assistentie opgedragen.

Ik herinner me ook nog dat we toen een probleem hadden met de communie. We moesten immers nuchter blijven tot we het sacrament gekregen hadden. We vroegen daarover dus uitleg aan de 'meester' op school. Die stelde ons gerust. De communie werd pas na middernacht uitgereikt en dat was een nieuwe dag. Mooie nostalgische herinneringen toch!

Sint-Nicolaas met zijn angstaanjagende duivel.

Ook over nieuwjaarsdag zal ik kort zijn. Zelfs op die dag moesten we naar de kerk. En na de mis was het tijd voor het voorlezen van de nieuwjaarsbrieven. Die waren voor de kerstvakantie op school geschreven en ingeoefend. Ouders, peter en meter hoorden en zagen dan de voortuitgang van hun kroost. Het voorlezen nam bij ons niet veel tijd in beslag. We woonden toen immers bij onze grootouders.

Ceciles eerste nieuwjaarsbrief

Driekoningen, Driekoningen geef mij een nieuwe hoed

Dertien dagen na de eerste kerstdag werd Dertiendag gevierd. Of Driekoningen. Volgens de christelijke overlevering volgden de wijzen Caspar, Melchior en Balthazar een heldere komeet tot in Bethlehem waar ze de pasgeboren Jezus begroetten en overlaadden met geschenken.

Tradities die nu nog, al is het moeilijk, standhouden zijn het Driekoningenspel en het Driekoningen zingen. De kledij waarin wij dat vroeger deden, speelde geen belang. Een beddelaken, een bedsprei, een neusdoek, kapmantel, een bolhoed of pet, het was allemaal goed en... goedkoop. En merk op: ook hier is er nog steeds een zwarte wijze of koning bij, Melchior. Dit was trouwens ook de reden dat het gebruik rond 1750 een tijd verboden werd omdat: *'er sig doorgaans een of meer bevinden, die gedeguisseert en zwart gemaakt zijn: en dat deselve aldus, baldadig- of moedwilligheden begaande, veeltijds niet kunnen worden gekent'*.

Wij vonden het 'Driekoningen, Driekoningen, Geef mij een nieuwe hoed, Mijn oude is versleten, Mijn moeder mag het niet weten...' een plezierig liedje. We verstonden het zelfs niet goed. We dachten er in de verste verte niet aan dat dit lied een spotliedje was waarin de draak werd gestoken met de gerechtsdienaars en lagere ambtenaren want die kregen met Driekoningen een nieuwe hoed. En dat achter 'Ons vader heeft het geld al op de rooster geteld' kille miserie schuilt, wisten we helemaal niet. 'Wat niet lachend kan gezegd worden is de waarheid niet' is al jarenlang het motto van het weekblad 't Pallieterke. Ernest Claes zei het op een andere manier: humor is op z'n kop gezet verdriet.

De afbeelding hiernaast vond ik bij toeval op de website www.joe-english-kunstschilder.be in een van de Nieuwsbrieven van de vzw www.joe-english-kunstschilder.be.

Een grote verrassing: het is een olieverfschilderij van Joe English. Ik kende hem alleen maar als de ontwerper van de heldenzerkjes en van zijn tekeningen van het frontleven aan de IJzer.

De afbeelding is een zwart-wit afbeelding van een olieverf-op-doeck schilderij. Het schilderij is jammer genoeg verdwenen. Hopelijk bevindt het zich in privébezit en zal het ooit terug opduiken.

Deze foto is het enige bewijs ervan en komt uit het kunstalbum 'Uit het werk van Joe English', 16

blz. + Illustraties, De Vlaamsche Boekenhalle te Leuven, Gent en Leiden, 1920', door Alfons De Groeve. Deze volksvertegenwoordiger, advocaat en uitgever was een persoonlijke vriend van Joe en hij richtte in 1919 een Joe English-comiteit op te Brugge. Het Kunstalbum werd uitgegeven naar aanleiding van de Joe English-hulde te Veurne in 1920. Deze manifestatie werd later de eerste IJzerbedevaart. (Zie Nieuwsbrief nr. 35 - 36, 2020).

De traditie van het Driekoningenzingen heeft het moeilijk maar past zich toch aan aan de moderne tijd. In plaats van te bedelen voor het eigen levensonderhoud zingen jeugdbewegingen, volkskunstgroepen en sociale verenigingen nu voor ontwikkelingsprojecten. Een moderne variant op de traditionele cadeautjes goud, wierook en mirre van de drie wijzen uit het oosten.

Worstenbrood en appelbollen, dagelijkse kost?

De maandag volgend op Driekoningen wordt 'Verloren Maandag' genoemd. Maar wie of wat is er verloren gegaan? Katholieken denken hierbij aan het evangelie van de zondag voordien. Het evangelie van Lucas vertelt het als volgt:

'Maar na afloop van die dagen bleef het kind Jezus, terwijl zij terugkeerden, in Jeruzalem achter, zonder dat zijn ouders het wisten. In de mening dat Hij zich bij de karavaan bevond, gingen zij een dagreis ver en zochten Hem toen onder familieleden en bekenden. Omdat zij Hem niet vonden, keerden zij al zoekende naar Jeruzalem terug. Pas na drie dagen vonden zij Hem in de tempel, waar hij te midden van de leraren zat, naar wie Hij luisterde en aan wie Hij vragen stelde. Allen die Hem hoorden, waren verbaasd over zijn begrip en zijn antwoorden.'

'Niet waar' zeggen anderen dan weer. 'Het gebruik gaat terug naar de tijd van de gilden.' De gildebroeders zwoeren elkaar bijstand en trouw. Dat ging uiteraard gepaard met overdadige drank- en eetfestijnen. Daarna trakteerden ze alle aanwezigen in de kroeg. Zij deden dat wel op de maandag volgend op Driekoningen. En het vervolg van het verhaal kan je dan wel voorstellen: omdat er die dag zoveel gegeten en gedronken werd, was niemand in staat nog te werken. Het was voor iedereen een verloren werkdag.

Deze vrije dag is verdwenen. Zelfs in Antwerpen waar Verloren Maandag nog altijd gevierd wordt. Op die dag trakteren heel wat werkgevers er nog steeds met worstenbrood en appelbollen. Zelfs de TV-koks vinden de gerechten de moeite waard.

'Niets mis met een klassieke appelbol' zegt Jeroen Meus, maar voor hem mag het wel een ietsje meer zijn. Hij voegt er frangipane aan toe. Zijn recept vind je op internet.

Doe de zachte boter in stukjes in een mengkom.

Voeg kristalsuiker, bloedsuiker, kaneel, bloem (gezeefd), een snuifje zout, amandelpoeder, amandelextract en het ei toe. Meng grondig tot een homogene frangipane-vulling.

Schil de appels zorgvuldig en verwijder het klokhuis met een appelboor.

Snijd de appels in de breedte in twee delen (zodat de holte bewaard blijft).

Roer het eigeel los met een scheutje melk.

Rol het bladerdeeg uit op een bebloemd werkblad. Bestuif ook het deeg met wat bloem en snijd er evenveel gelijke vierkanten uit als je halve stukken appel hebt.

Smeer de randen van elk vierkant in met het losgeklopte eigeel.

Smeer de vlakke kant van de appels in met het frangipane-mengsels, vul er daarna de holte van het klokhuis mee.

Leg de gevulde appels netjes in het midden van de vierkantjes bladerdeeg. Vouw dicht, draai om en maak een gaatje in het deeg.

Smeer ook de bovenkant in met de losgeklopte eidooier en bestrooi met wat parelsuiker.

Schik de appelbollen op een ovenschaal (bekleed met bakpapier) en laat ongeveer 45 minuten bakken op 175°.

Serveer de appelbollen warm en bestrooi ze net voor het serveren met nog wat bloedsuiker.

Smakelijk!

Johan

ADVERTENTIE

Jan De Maertelaere bv

The best bobbins in the world!

Klantklosjes | Fuseaux à dentelles
Lace bobbins | Klöppel

**Bezoek onze
nieuwe webshop
www.bobbins.be**

Bedrijvenlaan 12 | B-9080 Lochristi | Tel. +32 (0)9 230 67 18 | jan@bobbins.be

VERSLAGEN

Remarkabele Streuvels

*Musea moeten niet noodzakelijk spectaculaire collecties tonen om interessant te zijn.
Dat is des te meer waar voor het fotografisch archief van wijlen Frank Lateur,
bekend onder zijn schrijversnaam Stijn Streuvels.*

Gelukkig lijden de musea niet te sterk onder de beperkingen eigen aan deze corona-oorlog. In het Letterenhuis in hartje Antwerpen liep tot 31 december 2021 de tentoonstelling 'Oogen die kijken', over de activiteiten van Stijn Streuvels als fotograaf (Afb. 1). Op 3 oktober 2021 was het 150 jaar geleden dat Frank Lateur geboren werd. Uit de ongeveer 5000 beelden in het Streuvelsarchief werd een selectie gemaakt. Ze geven vooral het dagelijkse leven, werken en feesten weer van een rurale bevolking.

Streuvels ontpopt zich als een deelnemende observator. Hij gebruikt zijn literaire gaven om observaties de nodige diepgang te geven. Getuige hiervan zijn ontboezemingen bij het bestuderen van vrouwen op het veld en in de boerderij (Afb. 2).

Afbeelding 1.

Afbeelding 2.

Ik heb ergens reeds opgeschreven dat er soms iets voorkomt wat ons 't opperste gevoel van schoonheid openbaart. Dit is me twee keer duidelijk geworden:

- 1. Een meisje bovenop een vlasschelf – in mannenoveral gekleed, tenger-raai-rank figuur in vrouwelijke vormen, scherp tegen de lucht afgetekend en met gracieuze gebaren van lijf en armen, bundels aan 't opgaffelen. De gouden zon en de toverij van de avondstemming zullen er ook iets aan geholpen hebben. Ik kon er de ogen niet van afwenden – het was een levend Tanagra'tje.*
- 2. Een meisje – zestien à zeventien jaar – lopend de helling af van de weide om de koeien in te halen. Nooit zo iets schoons gezien van leven en beweging van lijf – armen en benen in harmonie – vlug en lenig. Er zijn weinig meisjes die elegant lopen kunnen.*

Dat gevoel van schoonheid kunt ge ook opdoen met een jonge maaier of zaaier op 't veld, maar 't is zelden zo compleet, zo gunstig in de omgeving als met jonge vrouwenfiguren.

Het Lijsternest komt uiteraard geregeld aan bod. Streuvels had vanuit zijn werkkamer een prachtig zicht op de landelijke omgeving van Ingoogem. Hier schreef hij de 'Vlasschaard', 'Leven en Dood in de Ast', 'Reinaert de Vos', 'Prutske', en nog meer dan 70 andere meesterwerken (Afb. 3).

Het leven van Streuvels beperkte zich niet tot zijn werkkamer. In de jaren 1935-36 ondernam hij een reis naar het Nabije Oosten. Hij zag en bewonderde Istanbul, Jeruzalem, en de piramiden in Egypte. Bezoekers aan de tentoonstelling konden een uitgebreide filmreportage bekijken. De beelden zijn uiteraard niet perfect, maar ze laten ons meekijken met de ogen van een man die gretig een exotische wereld in zich opnam, een wereld onbereikbaar voor de dorpsbewoners van Ingoogem.

Afbeelding 3.

Afbeelding 4.

Afbeelding 5.

Foto's van Streuvels zijn tevens interessant voor de werk- en feestkledij rond de eeuwwisseling. Dat is onder andere het geval voor een prachtige familiefoto, met de ouders van Streuvels. Streuvels moeder Marie-Louise Gezelle was een jongere zus van Guido Gezelle. Ze zit rechts onderaan op de foto, naast Streuvels' vader Kamiel Lateur. Zoon Frank Lateur staat als tweede van rechts achter zijn ouders. De foto kan inspirerend werken voor het reconstrueren van feestkledij (Afb. 4).

Een andere foto werd gemaakt tijdens een tuinfeest van apothekers. Vooral de vrouwentoiletten spreken tot de verbeelding (Afb. 5).

Het Streuvelsarchief bevindt zich in het Letterenhuis. De tentoonstelling toonde nog maar eens het belang van ontsluiten van archieven. Ze kon op een ruime en gezonde belangstelling rekenen. Gelukwensen aan de organisatoren voor de geslaagde selectie en de wijze waarop de tentoonstelling werd opgebouwd!

Gert Laekeman

AANKONDIGINGEN

Volksdansbals

Enkele jaren geleden startte IVV een website voor de aankondiging van Volksdansbals in Vlaanderen en Brussel.
<https://www.volksdansbals.vlaanderen>

Volkskunstgroep De Karekiet - Mariakerke

- Viering 50 -jarig bestaan met volksdansbal

Zaterdag 5 februari 2022 om 19u30.

Zaal De Zulle, Botestraat 98 - Gent

Volksdansgroep Brabo Spoor - Antwerpen

- Volksdansbal

Zaterdag 19 februari 2022 om 19 uur !!

Centraal Station Antwerpen - Kantine

Volkskunstgroep Reinaert - Mortsel

- Volksdansfeest

Zaterdag 5 maart 2022 om 20 uur

Zaal 't Centrum - Mortsel

VVKB Nationaal - Eine

- Volksdansbal

Zaterdag 19 maart 2022 om 20 uur

Salons Mantovani - Eine

VVKB-Klepperman - Mol

- Viering 75 jaar met volksdansnamiddag

Zondag 20 maart 2022 van 14 tot 18 uur

Zaal Spellenburg, Mol-Heidehuizen

Volksdansgroep Mie Katoen - Brasschaat

- Volksdansbal

Zaterdag 26 maart 2022 om 20 uur

Ons Middelheem - Brasschaat

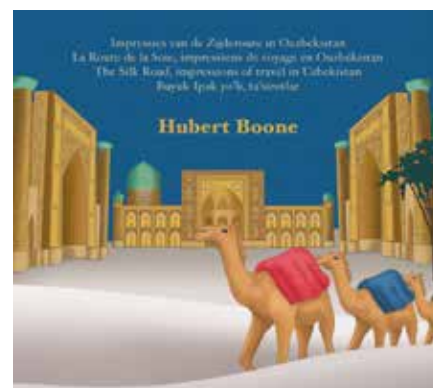
Nieuw album Hubert Boone

Hubert is niet alleen een fervente promotor van onze traditionele volksmuziek. Gedurende de periode van de coronacrisis zette hij zich zowaar aan het componeren. Hij schreef een aantal stukken voor piano: "muzikale impressies van de Zijderoute in Oezbekistan", de plaats die hij een viertal keren bezocht.

Dertien van zijn composities werden eind juli opgenomen door pianiste Tylaine Van den Broeck.

De CD, die half december verschijnt, is vanaf nu in pre-order te bestellen door simpelweg een mailtje te sturen naar info@andriesboone.com

Meer nieuws op de IVV website

INHOUD

In deze Volkskunst

KALENDER	2	STREEKDRACHTEN	18
IVV Activiteiten . . . 2		Streekdrachten in de Noorderkempen, vooral dan in Hoogstraten en omgeving . . . 18	
IVV Cursussen . . . 2			
IVV Kalender . . . 2		ARCHIVEREN	26
CONTACT	2	IVV Archieven in KADOC . . . 26	
EDITORIAAL	3	Archieven in Bewaring - AiB . . . 27	
't Is stille . . . 3		Wat met jouw archief? . . . 27	
REDACTIONEEL	5	INTERVIEW	28
Abonnement 2022 . . . 5		Volkskunst na de oorlog aan de Leuvense universiteit . . . 28	
SPROKKELINGEN	5	VOLKSVERHALEN	34
In Memoriam Frans Van Hasselt . . . 5		Verhalen tussen 'een vergeten naamdag' en 'verloren maandag' . . . 34	
Overlijden Freddy Vander Veken . . . 5		ADVERTENTIE	38
ADVERTENTIE	6	VERSLAGEN	39
VOLKSDANS	7	Remarkabele Streuvels . . . 39	
De Rommelpot als erfgoed . . . 7		AANKONDIGINGEN	42
De Rommelpot . . . 10		Volksdansbals . . . 42	
Dansweetjes - Een onbekende versie van De Kegelaar . . . 16		Nieuw album Hubert Boone . . . 42	
COMMUNICATIE	17	INHOUD	43
IVV webstek . . . 17		COLOFON	44
VENDELEN	17	ERELEDEN	44
Cursussen . . . 17			

Eindredactie

Stefaan Haesen

Redactie

Stefaan Haesen,
Gert Laekeman,
Johan Lambrechts,
Frans Monden,
Machteld Van den Bossche
en Henri Vannoppen.

Vormgeving

Stefaan Haesen

Druk

123printing.be

Verschijningsdata

Volkskunst verschijnt op
15 maart,
15 juni,
15 september
en 15 december

Inlevertermijn bijdragen

Artikels kunnen
aangeleverd worden op
redactie-volkskunst@
instituutvlaamsevolkskunst.be
tot 6 weken voor verschijning

Auteursrechten

Iedere auteur is inhoudelijk
verantwoordelijk voor zijn of
haar bijdrage.

Overname van artikels
is toegestaan mits
bronvermelding.

Abonnement

Abonnees ontvangen elk kwartaal naar keuze een of twee gedrukte exemplaren en Volkskunst in digitaal formaat (mits opgave van een e-postadres aan secretariaat). Je krijgt tevens een gepersonaliseerde toegang tot de IVV-website. Daarmee kan je aan het digitale archief van IVV: alle digitaal beschikbare publicaties, losse dansen, vendelreeksen, kledijbeschrijvingen en *Volkskunst*.

Het abonnementsgeld voor 2020 bedraagt 25 euro.

Buitenlandse abonnees betalen 35 euro.

Abonnementsgeld over te schrijven op bankrekening
IBAN nr. BE14 4163 0794 5183, BIC code KREDBEBB van
IVV vzw, Dorpsstraat 83 te 9190 Stekene, met vermelding van 'Abonnement
Volkskunst' en naam en adres van de abonnee indien verschillend van de betaler.

Volkskunst e-Nieuwsbrief

Inschrijven kan op de webstek (onderaan in de rechtse kolom) of door het sturen van
een e-mail naar
e-nieuwsbrief@instituutvlaamsevolkskunst.be.

ERELEDEN

Ere-voorzitter

Frans 'Sus' Geens (†2013)

Ereleden

Adriaan Claeys (†2002)

Marc De Maertelaere (†2018)

Dree Pauwels (†2016)

Andrea Sterck

Gilberte Van Espen

Renaat Van Overbeke (†2017)

Etienne Vankeirsbilck